

Ціна: 40 центів

НОВІ ДНІ

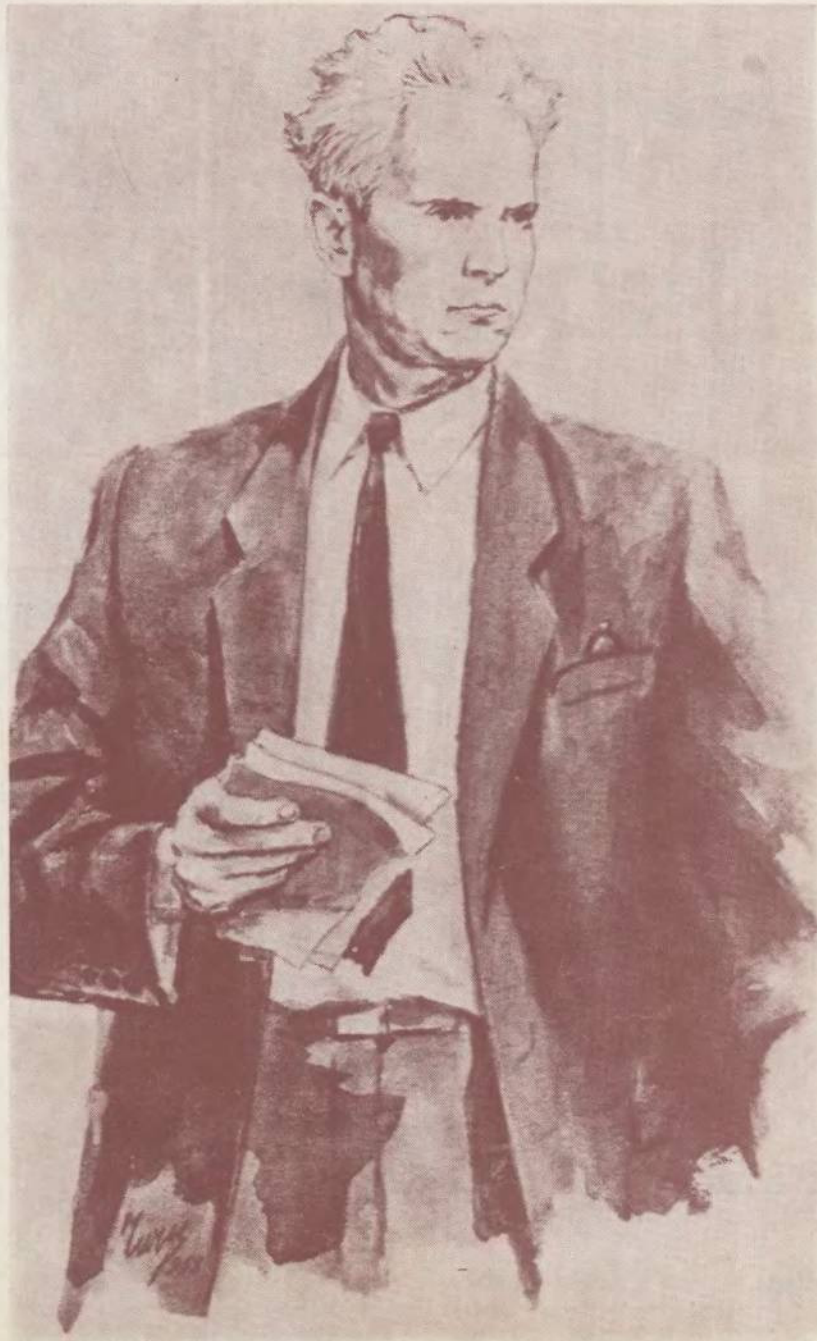
• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК ІХ

ГРУДЕНЬ — 1958 — DECEMBER

Ч. 107

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ситник Михайло — З нових поезій	1
Чапленко В. — Історія одного одруження	2
Діма — Ваші знайомі, п'єса	9
Сварог Вадим — Завваги книголюба	12
Далека Л. — Варіації осінніх мелодій, поезії	15
Шевчук В. — Не рік, не два, поезія	15
Нарубіна Єва — Сопілкар, нарис	16
Пищик Демид — Сорок Собак, гумореска	22
Волиняк П. — Останній Довженків фільм	23

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Один з найвизначніших кінорежисерів світу, "поет кіна", і один з найталановитіших українських письменників нашого часу — Олександр Петрович Довженко (1894 — 1956 рр)

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Бурштук П., Торонто, Канада	3
Клепачівська М., Вермонт, Іллінойс, США	2
о. П. Градюк, Едмонтон, Альберта, Канада	1
Лелякова Г., Балтімора, Меріленд, США	1
Гордієнко Г., Філадельфія, Па., США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛІВ ЖЕРТВУВАЛИ:

Збірка, яку зробив п. Т. Мисяк з Аделаїди, Південна Австралія:

Т. Мисяк, Аделаїда, Австралія	1 фунт
В. Андрієвський, Аделаїда, Австралія	1 фунт
М. Зінченко, Аделаїда, Австралія	1 фунт
І. Миколаєнко, Аделаїда, Австралія	1 фунт
Т. Мірошниченко, Аделаїда, Австралія	10 шіл.

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во "Нові Дні", редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00
США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.
Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. грішми).
Замовлення і гроші слати на адресу:
NOWI DNI, Box 452, Term. "A"
Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G. P. O. Adelaide,
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Аргентині:

"Peremoha", 25 de Mayo 479 (26),
Buenos Aires, Argentina

Передплата: річна 25 пезів, піврічна 15 пезів

"NOWI DNI", a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak.

Address:

Nowi Dni, Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada

п. Гречко, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
п. Квітко, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
В. Сінчук, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
В. Проценко, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
п. Дегтяр, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
п. Зуб, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
Е. Шведченко, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
І. Кравченко, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
К. Каздоба, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
К. Рожко, Аделаїда, Австралія	10 шіл.
М. Страшко, Аделаїда, Австралія	5 шіл.
А. Демиденко, Аделаїда, Австралія	3 шіл.
Р. Хоменко, Аделаїда, Австралія	2 шіл.
Разом	9 фунтів і 15 шіл.

А. Сенчук, Фоам Лейк, Саск., Канада	1.00 дол.
А. Дідківський, Філадельфія, Па., США	1.00 дол.
В.Дзюбинська, Чикаго, Іллінойс, США	1.00 дол.
П. Степура, Торонто, Ont. Канада	0.50 дол.
М. Козоріз, Форт Вілліам, Ont. Канада	0.50 дол.
Олена Лисик, Ошава, Ont., Канада	1.50 дол.
П. Говорун, Торонто, Канада	1.00 дол.
М. Клепачівська, Вермонт, Іллінойс, США	1.00 дол.
І. Гуменюк, Торонто, Канада	5.00 дол.

Сердечно дякуємо всім за допомогу. Особливо складаємо подяку мистцеві Т. Мисякові з Аделаїди за його ініціативу в допомозі видавництву з далекої Австралії.

Нашого довголітнього читача, одного з піонерів культурно-громадської праці в Канаді Івана Гуменюка та його дружину Оксану вітаємо з 50-літтям подружнього життя та бажаємо їм ще довгих літ щасливого життя та корисно праці на добро нашого народу!

Редакція.

ЗВУКОЗАПИСАНА СТУДІЯ "УТА"

142 Second Avenue — New-York, 3 N.Y., USA

— виготовила —

ДОВГОГРАЙНІ ПЛАТІВКИ

1. У виконанні — Йосипа Гірняка:
В. Стефаніка: "Сини", О. Вишня: "Чухраїнци"
„Чукрен” „Лекції по українознавству”
2. У виконанні — О. Добровольської:
"Народні казки"

Незабаром будуть виготовлені:

1. Казки та байки для дітей дошкільного віку,
2. Твори Шевченка, "Монологи" Гриця Зозулі, 4. "Мойсей" Івана Франка, 5. Пісні чоловічого хору „Думка”.

Ціна одної платівки — \$3.95

Замовлення слати, залучаючи поштовий переказ або чек на адресу:

UTA Recording's Studios, Inc.
P.O. Box 23, Cooper Station,
New-York 3, N. Y., USA

У Канаді платівки "УТА" можна набувати у представника "УТА":

Mrs. N. Spolskka
210 Oakmount Rd.
Toronto 9, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa.

Printed by KIEV PRINTERS, 686 Richmond St. W., Toronto, Ont., Canada

МИХАЙЛО СИТНИК

3 нових поезій

ДЖЕРЕЛО

Знайшов його, ідучи манівцем
За фармами біля пенька ялиці.
Набрав у жменю й брызнув на лице
Прозорої холодної водиці.

А потім вирвав лист із лопуха
І зачерпнув землі цілющу тайну —
І наче квітка та напів суха,
Моя душа здригнулась життєдайно.

Згадалось: Біла Церква на Росі
І джерело під вільхою старою,
Як босоніж ішов я по росі
З барильцем за пахучою водою.

Згадалось наших зустрічей тепло
І перший сором першого цілунку
Над джерелом, що грало і цвіло
І нашу юнь п'янило чистим трупком.

А потім хижі ночі і фронти,
Як повз я у траві, облиплий глеєм
І як вдалось навпомацян, знайти
Це джерело, цей лік землі моєї.

Я видужав і навіть переміг
Важучий страх, що підгнав коліна,
І перше слово спраглих уст моїх
Шепнулось молитовно: "Україна".

...Не знаю я, навіщо це згадав
І рани роз'ятрив на своєму серці,
І вже не п'ється знайдена вода,
Що б'є ключем з нерідного джерельця.
1956 р.

БУДЯК

"...Але він все стоїть і не здається
людині, яка знищила всіх його
братів навколо нього."

Л. Толстой

Беру тебе я не з "Хаджі Мурата",
А із обніжків на моїй путі,
Де ти живеш понуро і завзято,
Здебільша в глушині, у самоті.

Колоче ластя, що припало пиллом,
Тримаючи в собі німий докір,
Розправило свої зелені крила,
Немов летить до сонця, чи до зір.

У полум'ї твого палкого цвіту
Утішено ворухиться бджола.
Тобі співають птиці ціле літо,
Гудуть джмелі біля твого стебла.

Тебе не візьмеш голими руками,
І тупляться об тебе лева кіс,

І, кимсь ганебно викинутий, камінь
Із радістю до тебе, мов приріс.

І ось тепер стоїш ти на обніжку
І, ніби, придивляєшся на схід.
Твого стебла, налита соком, ніжка
Немов іде упевнено у світ.

Тебе минають малярі й поети —
Занадто вже для них буденний ти,
Тому й картини їхні і сонети,
Хоч сонячні, але без теплоти.

А я ж тебе із малечку ще визнав, —
Як на обніжках пас чужих корів,
І тут мені нагадуєш Вітчизну,
Якою я навіки захворів.

1957. Бофало.

ГОРОБЦІ

Такі незавидні, малі,
Такі мізерні, рудо-сірі,
Але ж не кидають землі,
Не утікають в тихий вирій.

Цвірінькають і на снігу
І мерзлі падають з-під даху,
Але Вітчизну дорогу
Не залишають, вірні птахи.

І журавлі і ластівки
В час холоду втікають хутко.
Ми дивимось з-під руки
На їх відліт завжди із смутком.

А ці, усівшись на кущах,
Немов глузують з відлітання.
При сніговіях і дощах
Нам чути їхнє цвірінчання.

Колись з рогатки їх ціляв,
І не одне гніздечко видрав,
Видрапуючись по кущах,
За баятину вчепившись хитро.

Найгірша юні глупота —
Тепер здається дорогою,
Немов не здійснена мета,
Навік утрачена тобою.

Беру добірної пашні
Тут, на чужині, повні жмені, —
Щоб зацвірінькали мені
Для спогадів і для натхнення.

Січень, 1956. Чікаго.

МАКИ

Зелену скатерть конюшини видко,
Бог знає ким простелену вдалі.
І келешки червоного напитку —
Розквітлі маки, ніби на столі.

Сідають гості — негмамовні бджоли
І спрагло п'ють незайманий нектар,
Кружляючи з дзичаним наоколо,
Навпроти сонця тліючи, мов жар.

Йду босоніж, боюся наступити
Необережно на котрусь із бджіл,
І хочеться з тих келешків напитись,
Усівши за нерукотворний стіл.

**

Вам пора весіння все — найлуччою,
Бо у вас в душі тепла нема,
А мені вже літо надокучило,
Хай скоріш вертається зима.

Хай дерева будуть вкриті інеєм,
Закуються ріки у льоди,
Хай сніги своєю білопіною
Закиплять, заллють німі сади.

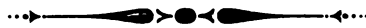
Щоб вороння купчилось самою,
Червонили світ мій снігурі,
Щоб замети бігли екіпажами
В невидимій упряжі вітрів.

Сонце нам щоб кліпало повікою
Променів невтомливих своїх,
Щоб бурюльки із карнизів піками
Падали і грузли у сніг.

Щоб прийшли до мене ви погрітися:
Із пальта струсиєте мокрий сніг,
І тоді не буде вам, де дітися
Від поцілунків огняних моїх.

Коси упадуть вам на сорочечку
І розтане швидко ваше зло,
Бо тоді до мене (ну, хоч трошечки)
Знайдеться у вас в душі тепло.

1957, Нью-Йорк

Василь ЧАПЛЕНКО

ІСТОРІЯ ОДНОГО ОДРУЖЕННЯ

(Уривки з третьої книги „Січеславщини“)

Про те, як Ліпшиць улаштував звільнену з посади сільську вчительку

...Гнат казав, що Самсон був закоханий у неї, признався якось йому „по секрету“. Але чи міг тоді жид мріяти про попівну?

Стало Оксані на пам'яті: завжди чистенький, у блакитній гімназіяльній формі, Самсон Ліпшиць був „найпанськіший“ серед лататтянських середнешкільників, переважно селянських парубчаків, що трохи чи не в доморобному полотні ходили, бузиновим соком та дубовою корою пофарбованім. Революція ж тоді була вже в розпалі і, давши народові „землю й волю“, не могла покищо дати йому більш-менш путящих штанів. Тільки такі, як Самсонів батько, ще могли „по-старорежимному“ своїм синам гімназіяльну фору справляти.

— Що значить? — казав старий Ліпшиць, знижуючи плечима й вивертаючи долоні до розмовника. — Разлі я ворог своїй дитині, щоб вона ходила, як старець?! Разлі я звер?!

Він мав у селі Лататті крамницю з „красним крамом“, і ця крамниця давала йому змогу ото так „чистенько“ своїх дітей одягати.

„Чистенький“ був Самсон у їхньому товаристві, а все таки жид. Очі — дві сливи, вуха — як крильця серафима, а легка заокругленість носа нагадувала Оксані заокругленість скрипкового ключа в нотах... Тільки що пейсів не носив, а вистригав чуб модним „йоржиком“, на щітку схожим.

— „Знайшов, кому признаватись!“ — посміхнулась подумки Оксана, згадавши, що й сам Гнат Кутько тоді до неї залицявся. Скористувався тим, що її тодішній наречений, а пізніший чоловік Василь Роговенко пішов у повстанці проти гетьмана. Гнат унадився був тоді ходити до неї додому, а Самсон зідхав потай, користувався випадковими зустрічами.

Згадала один випадок. Якось у неділю розігналась вона була до Галини Сосипатрівни, самітної сусідки-вчительки, а назустріч — Самсон.

Поручкались, слово-два — і вже Оксана хотіла йти далі. Раптом Самсон як не зашаріється цегловими плямами по самі вуха — та:

— Чому ти ніколи не хочеш постояти зо мною? Гербуеш?

І так жалюгідно скривився. А ніс іще дужче заокруглився. Очі-сливи трохи чи не слізми понялися.

— Ха-ха-ха! — зареготалася Оксана і побігла на веранду, до Сосипатрівни. Її понесли крила: і Василь, і Гнат, і оцей — усі до неї залицяються, усі запобігають її ласки! Ну й хай! Хай усі тільки на неї й дивляться, тільки її люблять! А Галина хай нидіє, стара дівуля...

Іншим разом Самсон її навіть „ушпигнув“, ревнуючи:

— Кажуть, біля тебе Гнатко упадає... викаблучується перед тобою...

Так, він був тоді закоханий у неї. Може, спробував би був навіть стрілятися на доказ своєї любови, як це властиве „гімназіяльному вікові“, але... але жидові тоді й стрілятися не можна було через попівну, — така була між ними соціально-психологічна прірва.

...Був закоханий, але як тепер поставиться? Тепер же все перевернулося догори дригом! Жовтнева ж революція зробила так, що той, хто був „нічим“, тепер став „усім“, — і навпаки. І хоч про Самсона не можна було б сказати, що він з старого режиму був „нічим“, навпаки, він і тоді був „більшим“ за всіх своїх лататтянських товаришів, але тепер він уже став справжнім великим цабе. Був членом Комуністичної партії, владуючої партії, і завідував на-

вчальною частиною Січеславського металургійного інституту.

Вона ж тепер мала удовину долю, з плямою контр-революціонерки. Чи захоче він тепер на неї хоч глянути?

На всякий випадок вийняла з торбинки дзеркальце та пудерницю і крадькома (щоб секретарка не бачила) припудрувалась. Самсон же от-от мав її, на доповідь секретарки, до свого кабінету покликати. Ухопила в дзеркальці прикру прим'ятість на своєму виду, та вже ніколи було цим журитися.

— „Що буде, те й буде!” — подумала розпачливо, повна нервової напруги.

Задзеленчав дзвінок, секретарка схопилась, вийшовши „непівськими” пахощами „Л'оріган”, і звернулася до відвідувачки:

— Будь ласка, заходьте!

Велика й висока, заслана м'яким килимом кімната, великі вікна, завішені шторами (важка брондза — не штори! по боках поворозки з важкими китицями...). Широкий письмовий стіл, накритий червоним сукном (червоний колір — ознака режиму). А за тим столом сидів пишнокучерявий (а не чуб „йоржином”!), в новому темносиньому шевйотовому костюмі, при якійсь крикливо-кольоровій краватці... сидів якийсь... ну, „зав” чи що... „Постаро-режимному” б сказати, панюга...

Чи то Самсон? Може, її хибно поінформовано, що він тут працює? Не було бо нічогоісінко спільного між тим гімназистом, несміливим жидівським юнаком, що колись запобігав її ласки, і цим володарем сучасної дійсності в республіці робітників, селян, ну і трудової інтелігенції! Володар і повновладний господар оцієї високої, повновікністої кімнати, начальник, що до нього страшно й обізватись... Заступник самого Леніна, зображеного над його головою на тлі криваво-червоного стягу на повний зріст, як він промовляє над трибуною: „Вперед! До перемоги!” Картина — як Бог Саваоф у церкві...

І Оксана спинилась нерішуче біля порога. Що вона скаже, якщо й він це? Як почне?

Але Ліпшиць уже пізнав її і, підвівшись з-за столу, вийшов їй назустріч.

— Кого я бачу? — гукнув здивовано. — Невже ви... ти... Оксано? Фу ти! Не знаю, як і звертатись — на „ти” чи на „ви”... Ми ж так давно не бачились! — Можна на „ти”.

— Ну, так іди сюди! Сідай!

І він як узяв її за руку, щоб на привіт потиснути, та так, по-приятельському й повів до свого столу, посадив на стілець. Ба й посадивши, не зразу руку гарної молодичі випустив, протяг м'якою, трохи пітною (літо ж!) долонею по долоні. І сам сів не за столом, а біля Оксани, на другому стільці.

Оксана роззирнулася по кімнаті-храмі, ще боязко, ще не певна будши його, цього „начальника” прихильності.

— Як у вас тут гарно! Яка прохолода!

Сказала „у вас” у значенні „в інституті”, бо не зважилась сказати „в тебе”, не зважилась зразу переступити очевидної між ними дистанції, дарма що він звернувся вже до неї на „ти”.

Але Самсон узяв те „у вас” на свою таки адресу, сприйняв як вияв її пошани до нього, як визнання його вищости. Підскочив, щоб зробити ще більшу

„прохолоду”: потяг за поворозку з китицею і затулив до половини високе вікно важкою брондзою штори. Обірвав цим решту соняшного парусу — засягу серпневого сонця, що тепер крізь штору тільки злегка, приємно золотіло, на дворі ж, поза товстими цегловими мурами інститутського будинку воно аж кипіло, розм'якшуючи асфальт хідників, прив'ялюючи пальчасте листя акацій. Та й сам він, Самсон би то, затягнутий при шиї краваткою, більше відчував його тепло, аніж відвідувачка, що була в легенькій рожевій блюзці, голорука й голошия.

А zarazом цей Ліпшиців рух означав ще й те, що таки він господар цього пишного кабінету, що це він має тепер такі умови. Це не те, що було колись у селі, коли йому робили ласку мужицькі сини, приймаючи в своїх „літніх резиденціях” — коморах, глиною вимазаних приміщеннях без вікон (і тому з холодком). Це умови без порівняння кращі навіть за ті, що їх мала вона, сільська попівна...

Зблизька Оксана бачила, що й із себе Самсон став дуже гарний. Передусім шевелюра: чорна розкидана купа, що хвилястим вихором рветься вгору. Гладенький овал угодованого обличчя, гумошокого, з легкими цеглового кольору рум'янцями, чисто поголеного, з приємною тінню упертих корінців, що, либонь, не піддавались бритві. Трохи не подобались Оксані його ніздрі — більше ніж треба відкриті, видовжені вперед, як ямки від двох вилучених мигдалів, з кількома видними волосками: вони підкреслювали оту жидівську (але невеличку!) заокругленість носа.

Але зате очі в нього були тепер гарні — чорні, під чорними повними бровами. Від колишнього боязкого „слив'яного” виразу в них не залишилося й сліду, бо він тепер сміливо, ба й зухвало ловив Оксану погляд, явно залицяючись.

Оксана ї собі свідомо зачепилась поглядом за його очі, щоб упевнитись, що добре на нього враження справила. Йй же треба було його обчарувати, щоб досягти того, ради чого до нього прийшла! За всяку ціну обчарувати! І незабаром її боязка надія перейшла в рішучий замір: обчарувати — хоч кров з носа! А він же, кажуть, ще й не жонатий досі...

І дедалі солодший вираз у Самсонових очах, масна їх вологість показували, що вона сміливо може в цьому напрямі діяти. Його захоплення нею виявлялося в нього, людини, по-східньому темпераментної, ще й інакше. Так, сівши біля неї вдруге (після того, як засмикнув штору), він зразу ж і встав, щоб перейти на інше місце. Немов оглядав її з усіх боків.

А оглядати ж було що! З Оксани ж була вже молодича в тілі, повногруда, русокоса красуня, що, як там кажуть, пушила очі чоловікам. Ніжне її обличчя, з приємним ластовинням біля перенісся, ще й досі зберігало свою принадність, дарма що вже був натяк на друге підборіддя, як було в її матері. Очі ще й досі були „мінливо-зелені, як у русалки” (так писав колись про них лататтянський поет Омелько Деркач), з бурштиновими вкрапленнями в чоловічках, і ті вкраплення — кубики, трикутнички — просто грали іскрами, як вона посміхалась.

Затримавши на мить свій погляд у цих Оксаниних очах, Самсон спитався дружнім тоном:

— Так як живемо? Чув, що нещастя трапилось

з тобою — чоловіка розстріляно... О, так, — він зідхнув, — радянська влада мусила це зробити, злочин мусив бути покараний...

Оксана не підтримала розмови на цю тему: покійного Василя вже не воскресити, — так навіщо про це? А крім того, їй треба було безперешкодно воскресити в теперішньому розмовникові його колишнє почуття до неї! І вона, змовчавши, подивилась Самсонові в очі так виразно, що йому зразу стало ясно, що в її серці не залишилось уже нічого від розстріляного чоловіка. Ба, більше: там уже було готовісіньке місце для нього, колись погорджуваного Самсона Ліпшиця.

Цей останній Оксанин погляд так подіяв на завуча Січеславського металургійного інституту, що він аж руки від задоволення потер. Гм... Перемога була ближче, аніж він спочатку думав був... І отака розкішна молодиця! Тепер у його очах засвітилося таке заласся, яке, може, трохи вульгарно сказавши, буває в погляді kota, як він дивиться на цілком досяжне сало.

Взявши це на увагу, Оксана вирішила розгортати свій плян наступу далі. Сказала про друге нещастя, що спобігло її: її звільнено з посади вчительки в с. Губинисі.

— Звільнено? — щиро здивувався Самсон. — Учителі ж нам так потрібні!

Так, звільнено. Була перевірка школи, і її звільнено як дочку священника і жінку розстріляного контрреволюціонера.

— А!

У Самсоновім погляді пробігло якесь вагання (і Оксана це уклітила), що, либонь, означало: чи варто зв'язуватися з такою? Але це була тільки мить, бо хід його думок стрільнув в інший бік: навпаки, це йому на руку ковінька, цим він може скористуватись, такою її скрутою. Тепер не буде бришкати, як колись! А йому хто може пошкодити? Він же, поперше, член партії, подруге — жид, і нікому й на думку не спаде прикидати йому прихильність до якоїсь там контрреволюції — попівства та петлюрівщини...

...А крім того, сказали, що в неї й досі була ікона в школі.

— Ікона? Яка ікона?

— Святий Миколай.

Самсон прикро поморщився легкими зморшками на отому трохи заокругленому носі. Ах, як це необачно з її боку!

— Це було необережно з твого боку, — сказав. — Дуже необережно...

Він навіть устав з місця і взяв, ходячи по кабінету, пояснювати сільській учительці попівського походження, що в радянській школі не може бути ікон, що радянська влада проти ікон і релігії взагалі, що...

Говорив він дуже красномовно, з красовитими жестами, як звик говорити у частих виступах на різних зборах. Трохи чи не так, як це робив намальований на великій картині і проводир усіх трудящих Ленін...

Що більше він говорив, то більшими ставали очі бідної сільської вчительки. І в тих очах уже був страх та каяття, що вона йому про ту ікону сказала. Бо виходило, що не тільки покійні її батько та чоловік чимсь там провинуватились перед радян-

ською владою, а й вона сама... Алеж вона ніколи не знала, що радянській владі ще й ікони не подобаються! Ікони ж є в кожній селянській хаті, є в церквах, — то чому ж їм не бути й у школі? Та найприкріше було те, що це не подобалось тому, чию любов до себе вона хотіла воскресити, чієї любови потребувала...

Оксана посміхнулась винувато (і чарівно-чарівно!) і сказала:

— А зрештою, не я ж її, ту ікону, там повісила. Це була стара, чорна ікона, що висіла в кутку ще з того часу, як ту школу збудовано. Перед нею постійно горіла лампадка (сторож, дід Ягор світив), і до неї...

Тут Оксана спинилась. Побоялась уже сказати, що кожного разу, щодня її учні перед початком навчання і після нього проказували (один, черговий) „молитву перед навчанням” і „молитву після навчання”. Бо тепер уже розуміла, що це був ще більший її „злочин”.

А їй же треба було знов посаду вчительки здобути! І на Самсона надіялась, що допоможе...

— ...І якби хто сказав був, що не можна, то я б викинула... Мені та ікона не потрібна...

Самсонові ці її слова дали на розум, що ця сільська вчителька притьмом у його обійми падає: хоч і попівна, а так легко ікон зрікається. Ради нього зрікається! Про те, що їй, може, треба було йому подобатись, що їй тепер з дитиною просто було ніде дітись, — він якось не подумав. Вирішивши вже твердо цю гарну жінку поблизу затримати, він сказав:

— Тобі треба переселитись до міста, тут інший світ. Хочеш я тебе влаштую тут учителькою?

Оксана кивнула на знак згоди головою, подарувавши разом йому таку запаморочливу усмішку вдячності, що він аж нестямився. Узяв слухавку і зателефонував до міськнаросвіти...

Українізація

Стародавні греки — пишуть історики — дуже б здивувалися, якби їм хто сказав, що рідної мови треба вчитися в школі.

Не абияк здивувалася й нова вчителька 36-ої міської школи пишнокоса Оксана Роговенко, як її покликано до наросвіти й сказано, що вона повинна ходити на курси української мови. Еге, не абияк, кажемо, здивувалася...

Як?! Їй ходити на курси української мови!? Їй, що народилася й зросла в українському селі! А скільки раз вона грала в різних українських п'есах — у „Сватанні на Ганчарівці”, в „Кумі мірошнику або сатані в бочці”, в „На перші гулі”! І вже чотири роки вчителювала в українській школі... Он і товариш Ліпшиць, завуч металургійного інституту, може посвідчити...

Дивувалася, протестувала. Та потім їй таки довелося скоритися. Правда, спочатку член державної комісії українізації, досить несміливий і миршавий, з сухеньким, запалощоким, але броватим обличчям безпартійний у вишиваній сорочці, спасував був перед її упевненим тоном та — це особливо! — перед отим покликанням на одного з найвидатніших партійців м. Січеслава. Він бо хоч і українізатор і один з того народу, що йому належала держава, але безпартійний таки залишався безпартійним, і

минуле в нього було якесь жалюгідне, просвітянське, якщо не петлюрівське. А втім, у своєму приватному житті він був не такий плохий. Дехто називав його навіть „сухим колючим будячком”. Бо коли він гнівався, то говорив з сарказмом, а його маленькі чорні оченята злобно блискали з-під густих чорних брів. Ба більше: він міг випустити свої „колючки” навіть проти „московської влади”, навіть проти жидів, її вірних полигачів, але... тільки в розмові з своєю жіночкою, тугенькою й кругленькою, як горішок. Жіночка в усьому з ним згоджувалась, але як тільки їй показувалось, що хтось може під дверима або за стіною їх підслухати, прикладала палець до своїх повненьких губ, робила перелякані очі й казала: „Чш-ш!” Отже, це була тільки дуля в кишені, ота його „колючість” супроти влади. А на службі він ховав свої „колючки” глибоко, особливо, як мав справу з партійцями.

А товариш же Ліпшиць ще й не просто був партієць, а, кажуть, навіть у першій кінній товариша Буденного воював (єге, „Буденного”, а не „Будьонного”, як вимовляють це прізвище росіяни, не змігши переробити на „Буднічного”; він же сам змалку та, напевно, й його батьки з Сальщини вимовляли „Буденний”), — був товариш Ліпшиць у цій Першій і, може, не одному „білополковій” пиндючну голову на славу майбутнього соціалізму шаблею ізчесав.

Але, рятуючи не так свій, як державної комісії престиж, українізатор несміливо запитав нову вчительку:

— А ви знаєте, що таке „папір”?

І тут гордїй учительці-красуні довелося тільки соромливо посміхнутись, більше покладаючись на силу того чарівного усміху, як на знання: цього слова вона не знала.

— А „олівець”? — уже трохи сміливіше запитав миршавий чоловічок.

Ще дужче засоромилась наша красуня, чарівно спалахнувши: і це слово було їй невідоме.

— „Зшиток”? — дзвенів переможним дзвоном голос іспитувача.

Красуня остаточно скапітулювала: цього вона теж ніколи не чула. І як висновок з цього...

— Позаяк ви, товаришко, не знаєте ні слова „папір”, ні слова „олівець”, ні слова „зшиток”, а **евентуально** й багатьох інших, — уже по-прокурорському прорік українізатор (його миршавість майже зникла, він виріс, діявши іменем держави), — то, згідно з наказом...

...І внаслідок цього вчительку Оксану Роговенку приєднано до чималого гурту інших таких же здивованих. Усім їм проказано текст на сотню слів, узятий із читанки „Стежка додому”, виданої в Січеславі ще 1918 року за редакцією інженера І. Труби. (Між іншим, ще тоді, як ця читанка була видана, дехто з українізаторів широ обурювався, що цей редактор, закликаючи людей „додому”, тобто до української мови й культури, не змінив свого „московського” прізвища на „Димар”).

Усі іспитовані зробили більше помилок, ніж було слів у тексті, тобто, конкретніш кажучи, понад сто, а це примусило комісію зобов'язати їх вивчити українську мову на курсах українізації. Зобов'язали, не зважаючи на особи — чи то була проста

вчителька, чи „зав”, — однаково всі мусили відвідувати одні з численних у місті курсів.

Оксана Роговенко вибрала курси при Січеславському металургійному інституті, і цей її вибір ще більше упевнив українізатора в наявності якогось зв'язку цієї нової вчительки з впливовим партійцем Ліпшицем.

Не можна сказати, щоб самій Оксані Роговенко не було неприємно, що вона на цьому першому іспиті „провалилась”. І вона пізніше запевняла тих, що були свідками цього „провалу”, що це сталося якось випадково, бо вона, мовляв, ще й тоді прекрасно знала, що „папір” — це „бумага”, „олівець” — „карандаш”, „зшиток” — „тетрадь”. Люди ввічі нічого не казали, а поза очі — не вірили. Бо де б вона могла раніш тих слів навчитися? Чи не в „московській” гімназії? А в „Сатані в бочці”, в н'єсці „На перші гулі” тих слів не було...

...Коли Оксана вперше прийшла до своєї групи, вона ще раз не абияк здивувалася: у цій групі навчав товариш її молодих літ і односелець лататтянин Гнат Кутько. Але вияв цього здивування довелося їй відкласти на пізніше, бо вона спізналась, а Кутько був зайнятий навчанням.

Бачила вона Гната давненько, та не було сумніву, що то був він: буряково-червоне обличчя й кирпатий ніс-картоплинка, що його він сам (це в Лататті всі знали) не любив, і кучма чорного волосся — його гордощі. Залицявся й він до неї, та вхопив гарбуза. А як ще перед тим він ходив „ночувати” до селянської дівки і трохи чи не „нагрівив” передчасно, то йому й довелося з тією дівкою одружитися, — Галею її пізніше звав...

Оксана сіла з краєчку, на першій від дверей лавці, приєднавшись до гурту статечних на вигляд слухачів, мабуть, професорів інституту. Ось один з тих слухачів, чорний, як циган, на прізвище Образ (так назвав його викладач) узяв читати свій переклад з російської мови — нарис „Першотравнева маніфестація”. Читав, блискаючи золотим зубом у роті, ніби засвічував своє чорне обличчя.

— „Весна. На деревах порозпукувалися нирки”...

— „Нирки”?

— А як?

— „Бруньки”. „Нирки” бувають тільки в людини та інших живих істот...

— А... „Порозпукувалися бруньки. На майдані біля церкви з позолоченими банями проходить маніфестація трудящих”...

— Як? як? — перебив перекладача довготелесий, з начесаним на лисину порядком „внутрішньої позики” ріденьким волоссям і з неблимаючими в червоних обідках повік очима. — При чому тут „бані”? Церква і раптом „бані”!

І киркнув на високій ноті, прокашлюючись.

Викладач пояснив, що в українській мові „баня” означає „купол”. Але пояснення не дуже того слухача задовольнило.

— Чудна якась українська мова, — уперто не здавався слухач, як пізніше Оксана довідалась, декан факультету кольорової металургії товариш Гербіль. — Церква — і раптом „баня”! У „бані” ж миються, паряться...

Оглянувся на решту слухачів, шукаючи підтримки. Його підтримав декан фізико-математичного факультету товариш Баскін, біловій, з тушею й обличчям

Йоркшира чолов'яга, — підтримав, але з іншого боку: на його думку, сама згадка про церкву в тексті недоречна. Робітнича маніфестація — і церква!

Цим Баскін зігнав на слизьке вже самого викладача. Бурякове Кутькове обличчя ще дуже почервоніло, червонява полилась по шиї, вуха просто горіли. Він, справді, необачно зробив, узявши текст із „церквою”, довіривши впорядникові читанки „Красная звезда”. Він, поспішаючи, не прочитав уважно, перш ніж давати на переклад. Та й хто б міг подумати, що в першій радянській (радянській!) читанці буде „церква”! Але треба було викручуватись. Сказав, що й у революційному вірші радянського поета Павла Тичини сказано: „На майдані коло церкви революція іде”...

Але це пояснення та поведінка викладача були такі жалюгідні, що Оксані стало аж шкода бідолашного земляка. Разом з тим цей випадок ще дуже допоміг їй зрозуміти її власну перед „радянською” провину, коли вона тримала в школі святого Миколая.

— „Довжелезними низками ідуть маніфестанти”...

— А до чого ж тут „железними”? — знов обізвався невгомний Гербіль. — „Железними” вони могли бути в розумінні „революційними”, але ж в оригіналі сказано „длинними рядами”, а не „революционными”.

Кутько пояснив, сказавши заразом і про те, що „низки” тут також не на місці: треба — „лави”.

— Дивно все таки, — пробурмотів незадоволено Гербіль і знов киркнув на високій ноті.

— Попереду одинці-чагарники несуть червоний прапор”...

— „Одинці-чагарники”?!

— Ну, тепер же НЕП-а, — пояснив сам Образ, блиснувши золотим зубом, — то й одинці-чагарники можуть бути... І їм дозволено йти на маніфестації...

Гербіль тепер уже накинувся на перекладача, що цим перекладом зрадив недостатнє знання й „мови Жовтня”, „мови товариша Леніна” — російської: поплутав російське слово „кустарь” із „кустарником”, як шукав у словнику. Коли він це пояснив, усі засміялись. Сам Образ світив золотим зубом, ніяково посміхаючись: не знати російської — це вже, справді, сором... не гідне освіченої людини... Це не те, що не знати якоїсь там української, кінець-кінцем все-таки мужицької... Не засміявся тільки Баскін: йому ніяк було сміятись через надмірну огрядність. А крім того, він потів, дарма що надворі було тільки тепло „бабиного літа”. Кліпав свинячими очима й потів...

(А втім, мабуть, годі, бо якийсь причіпливий критик може сказати, що ми навмисно вигадали таких „калік” і навмисно показали, що персонажі з жидівськими прізвищами й обличчями саботували українці зацію. Особливо, як буде така суспільно-політична кон'юнктура, коли з жидів стає своєрідний LUXUS Tier, по-українському кажучи, коли їх вигідніше хвалити, ніж гудити. Взагалі не можна гудити, хоч би й як цього вимагала мистецька правда, велике реалістичне мистецтво, що не визнає ніяких догм і схем, а орієнтується тільки на живу дійсність. Такі критики хотіли б, щоб письменник написав, що самі українці саботували українізацію, що вони самі в себе кобилу вкрали, як це сталося з Солоп'єм Черевиком на Сорочинському ярмарку. Та ми волиємо сказати так, як воно й було, — що таки циган украв кобилу).

Задзеленчав дзвінок, навчання скінчилось. Аж те-

пер Оксана змогла підбігти до свого змученого лекцією земляка і висловити своє здивування з приводу того, що й він тут, у місті.

Виявилось, що Самсон Ліпшиць не був такий гордий і в новому становищі і допоміг своєму лататянському товаришеві влаштуватись в місті. У селі ж тепер так нудно жити! А вчителів же ще й ганяють на всякі громадські роботи — то переписи всякі, то збирання „самообкладки”, то „культзбір” тощо. Учителі там не мають спокою ні в день, ні в ночі... І коверзують ними усякі неуки — комнезами, голови сільрад...

А втім, вибачте: Кутько цього всього не сказав, побоявся б сказати. Це сама Оксана, як недавня сільська вчителька, знала і так його втечу з села зрозуміла...

— А як же твоя Галя? Чи й вона тут?

Цим питанням вона земляка трохи чи не на слизьке зігнала. Він своїм звичаєм густо почервонів і сказав, що Галі ще в місті немає, лишилася з дитиною на селі. А чому так у них вийшло, ще не схотів сказати. Але сенс цієї його поведінки був, либонь, такий, що й його жінка-селянка стала вже йому така нудна, як і життя в селі...

Від дальшої розмови на цю тему Кутька врятував Самсон Ліпшиць. Випадково чи ні, але, довідавшись, що навчання скінчилось, він зайшов своєю гордою ходою до аудиторії, несучи свою пишну шевелюру та трохи прискалюючи око проти вересневого сонця, видного в вікні.

А може, хотів перевірити, чи нова слухачка Оксана Роговенко прийшла на навчання?

— Гм... Виходить, земляки! — сказав, подаючи руку Оксані й Кутькові. — Дивися ж, навчи її добре! — пожартував.

Оксана повела поглядом по його обличчю, впіймала його погляд, кокетуючи.

— Ми вже вчені! — мовила.

І вигнула свій пишний торс на спокусу обом безженним співрозмовникам.

Про те, як Ліпшиць, врятувавши попівну від безробіття, нагло одружився з нею

Вчителька 36-ої школи Оксана Роговенко чекала незвичайного гостя — завуча Січеславського металургійного інституту Самсона Ліпшиця. Ще вранці зателефонував їй до школи, що прийде ввечері — і виповнив решту її дня гарячим туманом, неспокоєм, серцебиттям, надією. Вона бо догадувалась, чого він прийде. Він же ввесь час так недвозначно поводився з нею і, безперечно, ради неї майже кожного разу заходив („заглядав”) на Кутькові години української мови.

Чекала — і гарячково готувалась. Ідучи після навчання з школи, забігла по дорозі до перукарні і прикучерявила свою пишну косу — зробила золоте шумовиння. А дома швиденько нагодувала Богданка і відвела його до дядини Бондаренчихи: дитина б їм заважала. Мазаний хлопчина трохи був закомизився: не хотів іти з хати, коли до них мали прийти гості (розумів, що мати готувалась, „кучерявилась”). Він же при гостях завжди мав не абияку розвагу! Коли, наприклад, приходив „дядя” Кутько, то він залазив йому не тільки на коліна, а й на голову, сідав верхи на плечі і брав за його кучерявий чуб,

як коня за гриву. І гивав з усієї сили: „Но!” Він бо думав, що й „дядя” Кутькові ця забава така приємна як і йому. Був він ще малий, щоб зрозуміти, що „дядя” Кутько, живши без жінки, більше цікавився його мамою, ніж ним, а як і потурав його пустошам, то знов же таки з потайною думкою догодити не кому як тій же таки його мамі. А якби й розумів, то що йому до того? Діти ж іще більші егоїсти, як дорослі!

Тож і тепер Богданко в нападі цього егоїзму спробував був опиратися „виводові” з хати. Уже взутий і одягнений, упав додолу і падав-молотив ногами, додаючи до цього барабанного гупання ще й музику — крик.

Та мати цим разом була неблаганна, непохитна: просто потягла його за руку з хати. Ще й буханців добрих надавала, підганяючи. Цей же плід її колишньої півлюбови (вона ж одружилася з своїм покійним чоловіком майже без любови) міг собі вже рости на здоров'я, — чого ж із ним особливо панькатися? Тимчасом як вона, пишнорозквітла двадцятип'ятирічна квітка майже свідомо прагнула джмеля, що міг би її солодко запліднити новим існуванням. Вона ж бо так мало тієї любови зазнала! Вийшовши за покійного Василя тоді, як уже їхнє кохання майже вигасло, вона й року з ним не пожила. Ставав частенько їй на пам'яті матрос-махнівець Сивак, що викрав був її романтично, безтямно закохавшись, та до любови в них не дійшло: батько Махно застрелив його за це при її очах. Гострий це був спогад, солодкий, але тільки спогад. А в неї ж, пишнотілої, повнорозквітлої квітки, було часом таке бажання, що, здавалося, сама б себе покусала. Їй снилися казково-принадні сновидива, фантастично-пристрасна насолода. Словом, квітка прагнула джмеля.

А цей же джміль ще й тим був принадний, що зняв би з неї пляму „клясово-ворожого елементу”, контрреволюціонерки. А що жид — хіба не однаковий? А в нього ж іще й таке добре становище, і він такий вродливий, імпазантний чоловік! Куди до нього хоч би й Кутькові, жалюгідному, переляканому, що запобігає ласки в начальства — у того ж таки Самсона передусім! Хай дурник побавиться з Богданком, ха-ха... Лишив свого на селі, з жінкою-селянкою, так хай з її бавиться... А до більшого зась!

Відвівши Богданка, взяла далі готуватись. Насамперед прибрала в кімнаті, в малому житлокоопівському” закапелкові, здобутому теж за допомогою записки від Самсона до якогось там іншого „яврея” в житловому відділі міськради. Закапелок з одним тільки вікном, що дивилось на смітниковий короб, у чотирикутний темного подвір'я. Накрила чистою скатертинкою стіл, почепила нову фіранку. З потай-

ною сподіванкою впорядкувала квітоложе: постіль заслала чистеньким, аж пахучим, білісінким простиралом, на подушки натягла нові пошивки, з вишиваними чорно-червоними квітами.

Та найбільше подбала про себе, про свій вигляд. Вона ж бо вже давно з тих літ вийшла, щоб не розуміти, що в її становищі самих природних чарів мало, що навіть до її пишного тіла потрібні ще додаткові принади, вироблені в жіночій практиці на протязі багатьох-багатьох тисячоліттів. А як усе на землі удосконалювалось на протязі тих тисячоліттів, то й у цих принадах самого якогось там „ляп-ляп”* було вже не досить. Щоб воно було, те її пишне тіло, невідбивно-принадне, його треба було по-сучасному удекорувати, щоб претендент на тіло за тією декорациєю уявляв більше, аніж було насправді. Щоб дивлячись, наприклад викіт у сукні, він міг думати (як це спостеріг ще Микола Гоголь), що аж отам, за тим викотом, нижче від тієї лінії його остаточно „загигіль”. Тож Оксана свідомо не забула й про викіт. Вона вибрала блюзку, в якій викіт був не дуже великий, але й не дуже малий, саме такий, як і треба було: він тільки трошки відкривав лінію „водорозділу” між її повними грудьми. Брала вона на увагу й хатні умови: не могла бути така пишна, як на балю, але й не дуже буденна. Резедовий колір блюзки підкреслював колір стиглої пшениці її коси, як прорість між стеблами — усяка там берізка, земляні горішки, заячі холодки. А до цього кольору вона додала темно-брунатну спідницю — колір родючого ґрунту, що знадно обпинала розвинені форми нижньої частини її тіла, може навіть сутніші за все те, що було вдекороване вгорі.

Одяглася так і поглянула остаточно в свічало: рівний овал обличчя, з деяким натяком на друге підборіддя (ознака літ! на шиї ж найшвидше позначається вік жінки! треба голову трохи вище тримати!), трохи підтемнені очі (але мінлива зеленява очей лишилася така, як була й у вісімнадцять років), усміх відтуляв білий разок зубів... А усмішка ж у неї була навдивовижу: білими іскрами з тих зубів сипала.

Самсон прийшов якось несподіванно, раніш, ніж вона сподівалась. Оксана була ще не зовсім готова, як у двері щось енергійно постукало. Подумала, що хтось із сусідів, відчинила — а то був він. Рухи розкидані, владні, якось незвично хитлива хода (але не був п'яний!). Потиснув м'ясистою теплою рукою Оксанину руку, трохи затримав, але потім випустив, ніби відкладав це на пізніше. Сів на готового стільця швидше, ніж господиня сказала: „Сідай-те!” Сів — і зразу ж підхопився, пішов по кімнаті, оглядаючи її.

— Гм, так оце ти так живеш?

— Отак і живу, — мовила Оксана потиху: розуміла, що це тільки неозначні слова, тільки вступ до важливішого (як ото люди починають з „погоди”), і вже насторожувалась у сподіванні того важливішого.

— Не дуже добре... Я скажу Смутьсонові, щоб підшукав щось краще... Бо й подвір'я таке, що соромно й небезпечно чисто одягненій людині заходити: якісь нетрі.

*) Примітивне заминало-спідничка сучасних австралійських дикунів.

UNIVERSAL HEATING

ТОРОНТО
УСІ ВИДИ ОПАЛЕННЯ:

Повітряне,

Водяне,

Парове.

Помпи та ойл борнери

Ремонт різноманітних опалювальних апаратів.

У разі потреби телефонуйте на телефони:

LE 4-8041 або EM 6-4863

Оксана скинула поглядом на його постать: нові-сінський темновишневий костюм, червона з білими крапками краватка. Але це була тільки мить: ніколи було його вбрання оглядати, незручно навіть. Стояла вона близько від нього, спершись спиною до стіни, склавши руки на грудях, і стежила за його рухами, ніби готувалась до його нападу.

І Самсон, справді, сказавши: „Бо такій молодиці, як ти, треба краще жити”, підійшов раптом ще ближче до неї. Очі його в півтемряві кімнати незвично блиснули, як він прихилився до її очей і пройняв її своїм поглядом наскрізь, скоряючи своїй необорній владі. Трохи чи не так, як скоряв-спокушав колись кавказький „Демон, дух вигнання” черницю Тамару в її келії.

— Правда? Отакій молодиці...

І він обійняв її, незручно просунувши руку між її спиною і холодною стіною.

Оксана спробувала випручатись, але він так само несподівано випустив її й сам.

— Ти ж знала, чого я прийду!

— Знала?!

Оксана відійшла на середину кімнати, стала так, що рештки денного світла впали прямо на її обличчя, на підкинуті здивовано брови. І ті брови, і грайливо-вологий виблиск її очей, як і ввесь „поважний” вираз обличчя казали, що вона нічогісінько такого не знала. Знала? Хіба досить самого телефонічного повідомлення від завуча Січеславського металургійного інституту товариша Ліпшиця, щоб догадатися, чого він прийде? Вона ж не для всякого! Чи він, товариш Ліпшиць, про це не знав?

Крізь „туман вологости” Оксана бачила, що цей маленький опір з її боку подіяв на Самсона, як піддрочка: його погляд раптом обважнів, уся постать напружилась — і він удруге кинувся до неї. Ухопив огребом її за плечі, притиснув її груди до своїх грудей. Зім'яв, повний жаги...

Оксана хотіла продовжити гру — вислизнути з його обіймів, але Самсон не випустив. Угризся поцілунком у її уста. Цокнув зубами об її зуби — ніби іскру викресав. А далі як не швиргоне її на ліжко, — кинув — не поклав. Нападена скористувалась цим і вискочила на ліжко з ногами. Скрикнула напруженим шепотом:

— Що ти? Оханись!

— Е, чорт!

Спробував стягти її, зриваючи спідницю... Але потім раптом наче зів'яв, сів на ліжко, навіть голову похилив. Важко дихав...

Оксана ізскочила з ліжка, сіла проти нього на стілець.

— Якого ти чорта комедію робиш? — обізвався незадоволено Самсон, глянувши на Оксану.

— Комедію?

— Авжеж. Ти ж знаєш, що я тебе кохаю... Ще в селі кохав...

Оксана зареготалась. Комедію? Кохав і кохає? Алеж вона не дівчинка, щоб тішитися тим, що її хтось кохає, і не думати про наслідки! А як будуть наслідки — що тоді? Де гарантія, що плід того кохання буде забезпечений у дальшому існуванні? А коли Самсон запитав, що вона розуміє під гарантіями, Оксана нагадала йому про наявність у м. Січеславі на Н-ській вулиці установи, що скорочено зветься ЗАГС.

Тільки після того, як Самсон приобіцяв їй усе „оформити”, Оксана дозволила йому залишитись у неї на ніч.

Але обіцянка — цяцянка! Ходив до неї Самсон якийсь час уже, а „оформляється” не поспішав. І в Оксани в серці заворушилась тривога — чи, часом, він не на дурничку хоче... Отож вона одного разу й розповіла йому про один такий випадок, коли обдурена вдова ходила до міськпаркому скаржитись на свого коханця — і тому „пришили” побутовий розклад...

Самсон виразно цю алегорію зрозумів. Назвав трохи чи не вперше Оксану ніжно „Ксюшею” і заспокоїв її:

— Та що ти, дурненька! Я ж тебе — ти знаєш — ще в селі любив!..

Бо хоч він і видатний партієць, і в армії Буденного був, але... краще без скандалу. Та Оксана-„Ксюша” заспокоїлась аж тоді, коли вони пішли одного дня до ЗАГСУ і розписались. Зворушений Самсон, обіймаючи після цього свою дружину вже на законній підставі, натякнув їй, що було б не погано, якби в них були діти.

— Ми вже маємо одного, — сказала, лукаво посміхнувшись, Оксана.

— Уже? Але чому „одного”, а не „одну”? Може ж бути доня...

Очі Самсонові радісно засвітились, і він узяв палко, з вдячністю свою дружину вицілювати. Але дружина спинила його радість.

— Ні, я маю на увазі Богданка.

— Якого Богданка?

— Мого... Від Василя... Хіба ти не знав?

А! — протяг трохи розчаровано Самсон. — Я не знав... А де ж він, що я й досі його не бачив?

— У дядини Бондаренчихи. Я його кожного разу до неї відводила, як ти приходив... Щоб нам не заважав. Я ж, любий, про тебе дбала!

І погладила ніжно пишну чоловікову шевелюру. Самсон зідхнув так, щоб Оксана цього не помітила, і нічого не сказав.

— Я думала, що ти знав, і тому раніш не сказала, — додала трохи винуватим голосом Оксана, якщо й не помітивши, то хоч серцем відчувши те Самсонове зідхання. І в тому її голосі була сама щира правда.

Так один з могутніх володарів пореволюційної січеславської дійсності завуч Січеславського металургійного інституту Самсон Ліпшиць трохи чи не в фатальні для його майбутнього тенета попався, тенета, уже в ЗАГС-і міцно загудзьовані.

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Е. Охїтва

Продаємо добре, чисте вугілля, маємо на складі тверде вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугову.

Замовлення слати:

**SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarboro
Junction — Tel.: AM 1-1371**

Ваші знайомі

КОМЕДІЯ НА ТРИ ДІЇ

(ПРОДОВЖЕННЯ)

СТЕПАН: Мартусю, ну й чого ти так кричиш? Вони почують, то тільки радітимуть собі з того.

МАРТА: Мені байдуже! Лиши свої плащі та ходи допоможеш мені на кухні, бо я мушу ще й Данкове вбрання святкове прасувати, а вже майже сьома.

СТЕПАН: Хіба він куди йде сьогодні.

МАРТА: Ти вже й забув. У них сьогодні студенти влаштовують літературний вечір.

СТЕПАН: Ах так, пригадую тепер.

V

(Входить Данило).

ДАНИЛО: Вечір добрий! (цілує матір.)

СТЕПАН: Про вовка помовка, а він і тут.

МАРТА: Забарилася я, Данцю, ще не встигла вбрання твоє попрасувати.

ДАНИЛО: Нічого, мамо, я й сам його зараз попрасую, маю ще трохи вільного часу.

МАРТА: То й добре. А я вже вечерю злагоджу.

СТЕПАН: Ти за чим шукаєш, Данку?

МАРТА: Мабуть за праскою.

ДАНИЛО: Не бачу її на старому місці.

МАРТА: Батько щодня нове місце їй знаходить. Степане, де подів праску?

СТЕПАН: Праску... Гм... Ось вона, під плащем.

ДАНИЛО: Дякую, тату. (виходить)

VI

СТЕПАН: Чи не здається тобі, Мартусю, що наш Данко закоханий.

МАРТА: Нічого дивного, такий вік у нього.

СТЕПАН: Щось він частенько тепер пісні наспівує, та все про кохання. А вчора співав одну про наддніпряночку.

МАРТА: Пісню про наддніпряночку? Не знаю такої.

СТЕПАН: Та такої й нема. Це він сам вигадав слова на мелодію: "Ніч така місячна". О, слухай знову її співає...

(Чути, як за сценою співає Данило):

Ніч на чужині похмура, безрадісна,
Сяє ліхтар замість зір...
Вийди ж до мене, моя наддніпряночко,
Хоч на хвилиночку в двір.
Сядемо вкупі, чужину забудемо,
Краща настане пора,
Думкою мила, з тобою полинемо.
Аж до Карпат і Дніпра.
Ніч на чужині похмура, безрадісна,
серце за рідним болить...
Вийди ж до мене, моя наддніпряночко,
Вийди, хоча лиш на мить...

СТЕПАН: Чула? "Моя наддніпряночка..." Я починаю мати деякі підозри...

МАРТА: Ти не починаєш, ти завжди мав деякі підозри. відколи я тебе знаю. Ходім вже, вечеряти пора. (Степан і Марта виходять.)

Н О В І Д Н І Г Р У Д Е Н Ь . 1958

МАКСИМ: Ось у чому діло, а ти думала, що я вже і з глузду з'їхав, та сам із собою розмовляю. Ні, голубонько моя, не дїждуть вони того, не дїждуть.

ОКСАНА: Дай, Боже. Добре, що це я зайшла в кімнату, а не Катя, вона б тобі напевно не змовчала.

МАКСИМ: Слухай, Оксано, ти покищо Каті нічого про це не кажи, я колись і сам скажу, але не тепер... Добре?

VII

(Вбігає задихана Катерина)

КАТРЯ: Ой, трохи не впала на сходах... Добри-вечір. матусю, добри-вечір, татусю.

ОКСАНА: Скільки разів казала тобі. не бігай, не поспішай, все одно часу не обженеш, а тільки серце віпсуєш собі такою біганиною. Та хіба ж слухаєш!

КАТРЯ: Слухаю, мамо.

МАКСИМ: Слухаєш, та не чуєш.

ОКСАНА: Знову бігла на сходах?

КАТРЯ: Бігла...

МАКСИМ: Ну, а в метро. Тільки правду кажи: ішла, як нормальні люди, чи бігла, як та коза?

КАТРЯ: Бігла, таточку... Так швидко.

МАКСИМ: Ну й молодь тепер настала! Увесь час бігає, ніби їй замість ніг колеса повкручували.

КАТРЯ: Таточку любий, таточку милий, ти завжди чимось невдоволений...

(Цілує батька і вибігає в другу кімнату.)

VII

МАКСИМ: Ну й дзига! Чуєш, як бігає.

ОКСАНА: Молода, а для віку нема ліку.

МАКСИМ: Це, Оксано, техніка все робить, техніка. Надивиться Катя на ті машини на вулиці, — і сама, як машина, бігати починає. Нема того, щоб прийшовши додому — сіла спокійно біля батьків, розповіла щось... А то вбігла в кімнату: "Таточку любий, таточку дорогий!" — і все. А що воно, до чого воно — не відомо. О, чуєш — знову бігає.

ОКСАНА: Поспішає вона сьогодні.

МАКСИМ: Знову поспішає? Куди ж це?

ОКСАНА: Вже три тижні збирається на літературний вечір, вірші вивчає. Просили її щось прочитати.

МАКСИМ: То це вона знову йде на якийсь вечір? Учора ходила, позавчора ходила, сьогодні знову. Чи не забагато?

ОКСАНА: І не сором тобі вигадувати! Учора ходила, позавчора ходила... Коли не було таке? Видумщик!

Катя раз тільки в цьому місяці була на виставі, ото і все. Щовечора, як прийде з роботи, сідає французьку мову вчити, а ти... "учора ходила, позавчора ходила..." Видумщик! Нехай же дівчина піде розважиться трохи, не все ж їй у хаті сидіти.

МАКСИМ: Захищай, захищай її! Усі ви однакові, вам тільки гулянки в голові. Ти б і сама на баль побігла, аби не я. Пригадуєш, як колись в Черкасах...

ОКСАНА: Ой, Максиме, трохи не забула: купила тобі сьогодні дві пачки тютюну, такого, як ти про-

сив.

МАКСИМ: Та невже аж дві! Де вони?

ОКСАНА: У кошику, зараз принесу.

МАКСИМ: От спасибі, жіночко, спасибі. (Закурює) Ах, і гарний який!

ОКСАНА: Чи не здається тобі, Максиме, що наша Катя закохана в когось.

МАКСИМ: А ти по чім бачиш.

ОКСАНА: Щось вона частенько останнім часом в дзеркало видивляється та зачіску змінює.

МАКСИМ: Це правда, це і я помітив.

VIII

(входить Катря)

КАТРЯ: Глянь, мамо, чи добре комірець лежить.

ОКСАНА: Воно то добре, тільки чого це ти вже тепер вдягла цю сукню. Будемо вечеряти, то ще й забрудниться, може.

КАТРЯ: А я вже повечеряла.

МАКСИМ: Що, хіба я не казав? Це все наслідки техніки. Я не проти неї, тієї техніки, я тільки кажу, що все це — її наслідки. Ото будемо кудись поспішати, захочемо в таксі поїхати, а наша Катя й скаже: ви мамо й тату, їдьте, а я побіжу, щоб не спізнитись. Ну й дзига! І в кого вона така вдалась!

ОКСАНА: Коли ж ти встигла повечеряти, доню? Щойно прийшла

КАТРЯ: Хіба щойно. Мені здається, що вже й півгодини минуло.

МАКСИМ: Я ж казав...

ОКСАНА: Що ж ти їла?

КАТРЯ: Ти такий смачний борщ зварила, мамо, я аж дві тарілки з'їла.

МАКСИМ: Щось і мене на борщ потягло.

ОКСАНА: Ходім з нами, доню, ще трохи киселику з'їси.

КАТРЯ: Ой ні, не можу більше! Хай пізніше, як повернусь.

ОКСАНА: То я тобі на столі залишу.

(Оксана виходить.)

IX

КАТРЯ: (бере зошит) Треба ще раз повторити. (читає про себе.)

МАКСИМ: Що це ти повторюєш.

КАТРЯ: Аж чотири вірші, тату, і всі напам'ять. Може б і ви з мамою прийшли послухать?

МАКСИМ: Та ж то тільки для молоді.

КАТРЯ: Ні, для всіх.

МАКСИМ: Хай другим разом, колись під неділю, а то завтра на працю треба рано вставати, ще заспимо.

КАТРЯ: Як хочете...

МАКСИМ: А ти й рада, правда?

КАТРЯ: Чому, татусю?

МАКСИМ: Не питай, сама знаєш, не маленька... Я вже давно помітив, що ти почала шури-мури заводити із цим Данцюм. Я й не дуже проти, якщо взагалі казати: дівчина ти доросла, можеш і закохатись в когось. Але не в галичанина!

КАТРЯ: І чого ти, тату, увесь час тільки погане думаєш про галичан. Осипчуки були галичани, розсердили тебе, а ти свою злість на всіх галичан переносиш. Недобре, тату. Чи ж ми з ними не одна родина?

МАКСИМ: Не переч мені і не переконую! Забула, скільки лиха горя завдали нам Осипчуки в Німеччині? Через них ми трохи не потрапили в руки енкаведистів.

КАТРЯ: Таточку любий, чи ж нема таких самих Осипчуків між нашими?..

МАКСИМ: Є... Але все одно вони не такі вредні.

Ти мене не агітуй! Серце моє до них не лежить і не лежатиме, і я нікому не дозволю моему серцю наказувати.

КАТРЯ: Хто ж наказує? Це ти хочеш чиемусь серцю наказувати.

МАКСИМ: Ти, Катре, про галичанина навіть і не думай. Чула! (Виходить.)

X

КАТРЯ: (сама) Хіба ж серцю можна наказувати, татусю. Сам кажеш, що не можна. А серце моє любить галичанина, тату, і вже, мабуть, ніколи не розлюбить... Ой, що ж це я замріялась! Треба вірші ще раз прочитати. (знову бере зошит, читає про себе.)

XI

У кімнату поруч входять Марта і Данило.

МАРТА: Оце ти так їв! Та ти ж голодний будеш, Данцю!

ДАНИЛО: Ні, мамо, я з'їв досить. Та вже й часу нема, щоб більше з'їсти, треба поспішати на вечір.

МАРТА: Ти... сам ідеш.

ДАНИЛО: Сам.

МАРТА: А ця наша сусідка молода... Хіба не йде?

ДАНИЛО: Думаю, що йде, бо мусить сьогодні читати.

МАРТА: Ага... Ну, то йди, йди... За нею не заходиш?

ДАНИЛО: Ні, незручно якось. Батько у неї непривітний, дивиться чомусь на мене, як на ворога. А втім, я, може, і зайду. Надобраніч, мамо.

МАРТА: Іди здоровий, синку.

XII

Данило виходить. Марта прибирає кімнату. Входить Степан, сідає біля столу, читає газету. Поруч у кімнату до Катрі заходить Оксана.

ОКСАНА: Ти все читаєш?

КАТРЯ: Читаю, мамо, щоб не збитись.

ОКСАНА: Як їтимеш, візьми кашне, бо надворі похолодало під вечір.

КАТРЯ: Хіба? Мені здалось, що навпаки.

ОКСАНА: Якщо й навпаки, то все одно кашне візьми, заховаєш у кишеню, бо як вертатимешся пізно, то напевно буде холодно.

КАТРЯ: Добре, візьму на всякий випадок.

У двері стукають.

ОКСАНА: Здається, до нас.

XIII

(Оксана відчиняє двері, входить Данило)

ДАНИЛО: Перепрошую за турботу... Добри вечір, пані.

ОКСАНА: Вечір добрий,

ДАНИЛО: Чи панна Катерина вдома?

ОКСАНА: Вдома, вдома, он вона. Саме збирається іти.

ДАНИЛО: Добри вечір, панно Катерино

КАТРЯ: Добрий ранок їй, що це я, який же тепер ранок...

ДАНИЛО: Збираєтесь іти на літературний вечір?

КАТРЯ: Аякже, обов'язково.

ДАНИЛО: Тоді нам по дорозі. Підемо разом, щоб веселіше було.

КАТРЯ: Підемо!.. Допобачення, мамо.
ДАНИЛО: Цілую ручки.
ОКСАНА: Бувайте здорові! Ти ж не біжи, Катю, іди по-людському.
ДАНИЛО: Не турбуйтеся, я її притримаю, як бігтиме.
ОКСАНА: Спасибі, голубе, а то вона у нас все бігає, все поспішає.

Данило і Катря виходять.

XIV

З'являється Максим.

МАКСИМ: А де це Катя?
ОКСАНА: Пішла.
МАКСИМ: Пішла... А з ким це ти розмовляла? Я чув немов чоловічий голос.
ОКСАНА: Еге ж, це на вулиці якісь чоловіки розмовляли.
МАКСИМ: На вулиці, кажеш... Ні, стара, мене не обдуриш... Катя сама пішла, чи за нею хто заходив?
ОКСАНА: Заходив неначе.
МАКСИМ: А хто то був, той "неначе"?
ОКСАНА: Хіба я всіх людей знаю. Не розгледіла добре.
МАКСИМ: А чи не був то наш молодий сусіда?
ОКСАНА: Може й він... Кажу ж тобі не розгледіла як слід.
МАКСИМ: Ага... То все таки він за нею зайшов, а не вона за ним! Тепер я піду до мого сусідика, я йому покажу, де раки зимують!
ОКСАНА: Я тобі аж дві пачки тютюну купила, а ти знову...
МАКСИМ: Не збивай мене! Я мушу негайно ж піти до них, бо потім буде пізно, потім я й прохолонуті можу, а тут саме пече!
ОКСАНА: Хочеться тобі поговорити — іди, я не перечу. Тільки не грубіянь.
МАКСИМ: Він мені казав сьогодні, що наша Катя до їхнього Данця чіпляється. Побачимо, що він тепер заспіває.
ОКСАНА: І чого тобі зараз іти. Вже пізно... Пішов би завтра, або в неділю.
МАКСИМ: До неділі я ще й забуду, а тут саме така okazія підвернулася, не можна її пропустити, — доказ свіжий. Піду я! (Виходить.)
ОКСАНА: Ой, лишенько, люльку забув! Ну, та вже, що буде. (сідає, щось шиє.)

XV

У двері до Когущаків грюкає з усієї сили Максим Вовк.

МАРТА: Ти чуєш, Степане?
СТЕПАН: Певне, що чую. Грюкає так, що й глухий почув би. Иди, Мартусю, запитай, хто, але одразу дверей не відчиняй.
МАРТА: Хто там такий?
МАКСИМ: (за дверима) Ваш сусіда — Максим Іванович Вовк! Відчиніть, справа до вас є!
СТЕПАН: (заметушився) Зажди хвильку, ще не відчиняй! Від людини з таким назвиськом всього можна чекати. (Приніс праску, ховає під газету.) Уже! Тепер, Мартусю, відчиняй двері!

Кінець другої дії.

ДІЯ ТРЕТЯ

Рання осінь... Максим, Оксана і Катря виїхали за місто. вони сидять на галявині лісу.
Падає осіннє листя.

I

ОКСАНА: Уже й літо кінчилося, листя жовте кружляє...
КАТРЯ: (Взяла листочок, задумалась) Гарно зараз у нас під Черкасами: над ставком золотокосі верби мріють, а пожовклі листочки пливуть по воді, немов маленькі казкові човники... Верби дивляться їм услід і сумно хитають вітами, ніби прощаються з ними.
МАКСИМ: Як у тій пісні: (співає)
Там три верби схилюлися
Та й журяться вони...
Стоять вони та й журяться,
Що прийдуть холода,
Осиплеться з них листячко
Та й понесе вода...

(Оксана і Катря підхоплюють слова пісні, співають усі троє.)

МАКСИМ: Згадали про воду, а мені зразу пити захотілося. (Заглядає в кошик.)
ОКСАНА: Не шукай, нема.
МАКСИМ: І справді нема. Нічого нема, ні пива, ні лімонади, ні... нічого нема. Ану, дочко, збігай до тієї корчми, чи як там її по-французькому, що біля автобусної зупинки, та принеси нам трохи пива.
ОКСАНА: Надумався! Легко сказати: збігай, дочко, так, наче це вулицю перейти. Та ж їй з два кілометри доведеться пройти, так далеко...
МАКСИМ: Це тобі далеко, а їй ні. Правда ж, Катю, це недалечко.
КАТРЯ: Зовсім близько, я з радістю пробіжусь. (Бере кошика)
ОКСАНА: Гляди тільки, не заблудись.
КАТРЯ: Тут зовсім близенько. Я піду навпростець, оминаючи шлях, так буде швидше.
МАКСИМ: Правильно, іди навпростець, так буде швидше. А як заблудишся часом, то гукай: "Гей, хто в лісі озовися!" Ну, а як злодії нападуть чи якісь там гангстери, то кричи щосили: Ряту-у-у-йте-е!..
КАТРЯ: Який ти в нас милий, жартівливий, таточку. коли в тебе настрої добрий.
МАКСИМ: У мене завжди настрої добрий, якщо не зіпсований.
КАТРЯ: Ну, то я побіжу.
ОКСАНА: Тільки не біжи, іди спокійно, помаленьку, чого поспішати. Ще не так і пізно. Я ось хочу ще трохи грибочків назбирати. Чуєш, Катре?
КАТРЯ: Що, мамо?
ОКСАНА: Кажу тобі, щоб не бігла, а йшла помаленьку.
МАКСИМ: Не вмє вона так, не проси.
КАТРЯ: Добре, я попробую іти помаленьку.
(Зробивши кілька повільних кроків, вибігає)

II

МАКСИМ: Я, мабуть, подрімаю трохи, поки Катя повернеться.
ОКСАНА: Дрімай, коли хочеш, а я тим часом піду грибочків назбираю.
МАКСИМ: Тобі все мало, як і кожній жінці. Ну й завидючі очі!

(Далі буде)

Завваги книголюба

1. КАЛАМУТНИЙ СТРУМ

У статтях декого з наших авторів я помітив — іноді зовсім не прихований — жаль з приводу того, що наша читаюча публіка не схвалює творів з більш-менш одвертим показом так званого "сексу".

— Звичайно, не треба порнографії, тобто сексу задля самого сексу, але, якщо секс характеризує когось із персонажів твору, то не треба впадати у фальшиву цнотливість. Ми ж таки не діти! — гаряче переконував мене один з прихильників натуралістичного трактування сексуальної проблематики.

У відповідь на подібного роду жалі я можу тільки висловити своє почуття задоволення з того, що наша публіка з осудом ставиться до спроб окремих авторів нав'язати їй той нездоровий "жанр", який нині злопакує щом джерелом б'є в західній літературі.

Один із американських фейлетоністів писав:

"Нині зовсім молоді дівчата самі пишуть такі книжки, яких їм лише одне покоління тому назад не дозволяли навіть брати в руки". Досить згадати хоча б славнозвісну Франсуазу Саган з її творами про патологічно-сексуальні проблеми різних дегенератів, або Памелу Мур, авторку зловідомої книжки "Шоколад на сніданок".

"Десь коло сорока років тому, — пише той же фейлетоніст, — так звані письменники-"новатори" після запеклих зусиль спромоглися зірвати покришку з Пандориної скриньки, наповненої фактами та словами, стосовними до людської сексуальної поведінки. Ці факти й слова почали щоразу швидше прориватися в белетристику, аж доки досягли апогею протягом кількох останніх років. З цього вийшло трохи позитивного, але й дуже багато негативного".

Безперечно, "ризикованих тем" торкалося й немало творів старого письменства — починаючи ще від старогрецького. Але в трактуванні сексуальної теми за тих часів не було того нездорового елемента, що є в нинішній літературі. Була, хоч і примітивна, грубувата, але не хвороблива, втіка з задоволення тваринних інстинктів. Це відповідало тодішньому рівню культури. Така "безпосередність" у наші софістиковані часи вже не можлива.

У давні часи "секс" був загорнутий у містику, але ця містика ще була дикунська містика, яка однаково трактувала все, що виходило за межі розуміння примітивної людини: народження, секс, сновиддя, смерть, феномени навколишньої природи тощо. Пізніше цю містику намагалися відродити різні романтичні поети.

У сучасні часи інтерес до психології (і патології) сексу наростає поступово, — переростаючи звичайні, що існували завжди, фривольність, цинізм та порнографію, — як протест проти лицемірства "буржуазної" моралі, що часто прикривала досить огидні факти. Цей протест піднесли, однак, не "ідейні борці", а переважно представники богемно-снобістського "світу" в межах того ж самого суспільства. Проти "лицемірства" своїх батьків протестувала така ж розбещена "золота молодь", яка вимагала "одвертості" в трактуванні дотн заборонених тем.

Я зовсім не за те, щоб оточити щільним муrom усіляких табу статево-проблематику, навіть сексуальну патологію, яка лише "проквітає" в атмосфері громадського соромливого замовчування.

Письменники — інтерпретатори, тлумачі людського життя й поведінки. Це значить, що вони мають право торкатися всього, що грапляється в людському житті — від виявів найкращого, що є в людях, до порочного й огидного. Ми, звичайно, не діти.

Є літератори, які користуються своїм правом розсудливо й з почуттям міри й відповідальності та не перетворюють своїх творів не вигрібні ями. Але є й такі автори, що, ганяючися за дешевим "успіхом", з усіх сил каламутять воду. Хіба є якісь ідейні чи бодай суто естетичні побудження у тієї ж Саган чи пані Грейс Металіас, нашумілий твір якої "Пейтон Плейс" охоплює два гвалтування, чотири зваблення невинних дівчат, дві вагітності незаміжних дівчат, два аборти та збивство гвалтівника його жертвою!.. У результаті величезної рекламно-кампанії, провадженої недобросовісними ділками, ця брудна книжка менше як за рік уже розійшлася в кількості 7.277.000 примірників...

Поруч із вельми "модними" авторами на порнографічній ниві вправляються багато дрібних авторів, які поглиблене вивчення взаємин між чоловіками й жінками посилено підмінюють докладним описом сексуальних сцен (включаючи різні перверсії) та вживанням, як кажуть в Америці, "чотирилітерних слів" — тобто непристойної термінології. Так, є й така "література"...

Всі ці автори "марять наяву", в своїх творах — якщо вони не пишуть їх із цинічним комерційним розрахунком, — виллюють власну душу, "капіталізують" власні пороки, репресовані в суспільному житті.

Усі ці автори, звичайно, посилаються на фрейдівську теорію психоаналізу, яка приписує сексуальним імпульсам велику роль в психічному житті людини. Треба, однак, сказати, що ця частина фрейдівської теорії давно вже піддається гострій і справедливій критиці, яка заперечує центральну роль сексу.

Що на вульгарно-фрейдівську літературу знаходяться "споживачі" — не дивно. Чи треба нагадувати про те, що в багатьох людей вельми розвинена нездорова цікавість і їх головною "духовою їжею" є "сальні" анекдоти. На цих аматорів працює величезний ринок.

Внше я відзначив право писати про статево-життя персонажів (якщо це виправдано потребами теми); але це право ні в якому разі не є абсолютним.

Усі права й свободи обмежені певними границями, що їх можна окреслити одним лише словом: відповідальність. Для письменника це означає не лише моральну й суспільну відповідальність, але й відповідальність мистецьку. У літературі мусять існувати певні стандарти здорового глузду, доброго смаку та соціального сумління.

Літературознавець Едмонд Фуллер в одній із своїх статей пише:

"Я мав нагоду, як літературний критик, підсумувати деякі заявлені засоби авторів сексуальної писанини. Візьміть, наприклад, роздягання. Читач знає, що в статевої зустрічі персонажів твору десь у процесі розвитку подій має бути скинена якась одежа, — при чому зовсім не важливо, яка саме одежа, в якому порядку й ким саме вона буде знята.

Лев Толстой не вважав за потрібне турбувати читачів тими проблемами, що їх мав з одежею Вронський. Але нинішні фахівці в справах роздягання перераховують кожний гудзик. Джеймс Джонс у сенсаційному своєму творі "Звідси до вічності" застосував методу так званого "послідовного вилущування", як її назвали його цинічні співбрати по перу. Інші автори примусили своїх героїв подерти стільки білизни, що її вистачило б

одягнути злидарів цілого світу. Деякі автори спеціалізувалися на функціональній механіці чи загальній фізиці сексуальних взаємин. Молода авторка Алісон Мак-Кензі в своєму творі дала просто-напросто стислий курс еротичної техніки..."

"І. Гантер, автор роману "Ми зустрічаємось незнайомцями", не спромігся дослідити суть шлюбу й, замість того, щоб проаналізувати причини та соціальні й моральні результати шлюбної невірності, обмежився самою лише грубою механікою адюльтера".

Дякувати Богові, в нашій літературі до цього ще не доходить, — хоч багато читачів справедливо нарікали на надмірний натуралізм у деяких відомих творах деяких наших авторів. Навряд чи були дуже потрібні деякі сцени в (передрукованому в нас) творі Підмогильного "Місто". Зауважу в дужках, що я не збираюсь вирізувати з "Міста" ці сцени. Але сучасним авторам раджу не наслідувати приклад Підмогильного, який ішов за французькими зразками.

У художніх творах можна торкатися багатьох моментів делікатною й інтелігентною оповідною манерою, тонким пензлем. Можна довести до читача багато думок, зовсім не викликаючи в нього огиди одвертим показом негарного й непристойного та не потураючи любителям "парубочього гумору" чи "витонченого" смакування деталей. У класичній літературі дуже багато зразків цюгтливого й разом з тим високо мистецького трактування найрізноманітніших проблем кохання.

Але раптом Ромео і Джульєта опинилися в компанії сексуальних маніяків, педерастів, садистів та повій з покликання, — словом, різної наволочі, у порівнянні з якою Дон Жуан здається "перфектним джентльменом".

Письменники, які нині заллюють ринок своєю каламутною продукцією, не знають нічого про справжнє кохання. Вони знають лише безплідне борсання безкоханої пристрасти, яка вельми відмінна від пристрасного кохання.

Торнтон Вайлдер, автор відомого роману "Міст у Сан-Луїс-Рей" про таку "безлюбну любов" говорить:

"Багато людей, що збавили все своє життя в подібного роду "коханні", знають про любов менше, ніж та дитина, яка вчора втратила свою собаку".

"Однією з сьогоднішніх мод в літературі є та, що романтизує й прославляє так зване "бите покоління". Для Джека Керуака та інших, що говорять від імені цієї кліки, кохання є нічим більше, як тільки прагненням до гострих відчуттів. У творах літераторів цієї групи кохання змальовується як механізм чуттєвого задоволення, для якого однаково придануться як гетеросексуальні, так і гомосексуальні взаємини", — пише згаданий мною вище Е. Фюллер.

У різноманітних романах, які пропонують нам історії безлюбної хтивости, жінки змальовуються переважно як знеособлені об'єкти сексу, що для зручності мужчини позбавлені всякої особистости — щось наче роботи з єдиною функцією. Узи кохання, спільноти духових інтересів, ніжности та пошани, поезія кохання — невідомі тим авторам, що спеціалізувалися у такій літературі.

До сказаного американським критиком трудно щось додати — хіба ще перелічити кілька нових книжних появ, таких, як наприклад, сенсаційний роман росіянина Набокова "Лоліта", яким він вийшов на міжнародню арену причісаних під "модерністів" експлуататорів "сексуальної теми".

Вище я відзначив, що в нашій літературі — поза

окремими "потягненнями" поодиноких авторів — немає творів, суцільно написаних на нездорові сеаксуальні теми. Скорше навпаки: у нас з'являється немало оповідань, у яких тема кохання трактується надумано-сентиментально й мелодраматично, а це вже другий ухил. Але не про нього нині мова.

Цією статтею я хочу остерегти нашу громадськість, що не виключена можливість того, що й у нас може виринути якийнебудь "ініціативний" автор, який вирішить, що й "ми не гірші від інших". Буде дуже сумно, якщо такий автор знайде собі відповідного видавця. Тоді буде потрібне негайне реагування громадськости.

Сподіваюсь, однак, що природжена нашому суспільству інстинктивна делікатність у прилюдному вияві своїх емоцій та моральна "цензура", здійснювана самою громадськістю, а також ідейність і принциповість наших видавців — будуть міцною греблею проти всіляких каламутних течій.

І доки буде так — наша еміграційна література зберігатиме своє моральне здоров'я та чисте сумління перед нашими нащадками.

2. "ДОКТОР ЖИВАГО" Б. ПАСТЕРНАКА

Читачам "Нових Днів", напевно, відомі ті події, що відбулися в зв'язку з нагородженням Бориса Пастернака, 68-річного автора роману "Доктор Живаго", Нобелівською премією, яку він спочатку радо прийняв, а потім під тиском хрущовських клеветів був змушений відхилити.

Кампанія дикої лайки на адресу Пастернака, виключення його з спілки письменників та вимоги, щоб він їхав геть за кордон (мабуть, для того, щоб потім оголосити його ворогом народу й таким чином остаточно "дискредитувати" його роман), викликали в західному світі хвилю обуреного реагування. Обурені були навіть ті західні інтелектуали, що досі "ходили" в супутниках чи напівсупутниках Москви. Доніриливо захитав головою навіть сам Неру...

На Заході прекрасно розуміють, що підсовєтським масам та совєтським письменникам, які, з наказу Агітпропу, "гостро засудили" Пастернаків твір, комуністичні можновладці не дозволили прочитати цей твір. Засуджувати його вони мусіли "наосліп", довіряючи партії на слово.

Величезну моральну поразку, якої самі собі завдали спадкоємці Сталіна своєю гістерично-злобною кампанією проти повністю підвладного їм старого письменника, західні публіцисти слушно порівнюють з тією моральною поразкою, якої Хрущов та його кліка зазнали, придушивши повстання в Угорщині.

Хто тепер наслідиться говорити про якусь відлигу в СРСР? Чи не гранично ясно тепер, що не тільки немає там жодної відлиги, а, навпаки, панує такий мороз, що другий Дудінцев чи Пастернак уже не осмілиться не те, що сказати критичне слово про підсовєтське життя, а навіть помріяти про таку можливість.

Що ж являє собою Пастернаків роман "Доктор Живаго", який нині перебуває в центрі світової уваги?

Борис Пастернак закінчив цей роман, над яким працював багато років, у 1953 році та передав його в Державне видавництво. Наступного року видавництво уклало з ним контракт та оголосило про скору появу роману. Після цього Пастернак передав другий примірник роману італійським письменникам, які його відвідали, і, нарешті, передав права на переклад свого твору італійському видавцеві Фельтринеллі.

Тим часом керівники Держвидавчу уже замислювали над Пастернаковим романом. Вони почали умовляти автора, щоб він викинув із свого роману деякі "ідеологічно неприйнятні" місця та зм'якшив чи переробив інші. Потім було вирішено взагалі не друкувати роману. В ті часи "відліга" вже закінчилася й почався новий натиск на письменників.

Усі закордонні видавництва, що мали опублікувати роман, одержали з СРСР офіційну вимогу вернути рукописи авторів для перероблення. Фертрінеллі заявив, що роман уже висланий і, не зважаючи на протести з Москви, випустив "Доктора Живаго" на ринок у жовтні минулого року. Таким чином цей твір дійшов до нас.

Зовсім недавно ми прочитали твір Дудінцева "Не єдиним хлібом". Він, мабуть, дає більше "конкретної" критики умов сучасного підрадянського життя, ніж твір Пастернака, але значно нижчий від нього мистецькими якостями. Центральний герой Дудінцева з його "відчайдушним" ідеалізмом не зовсім переконливий; він загалом виїждив з галереї штампованих позитивних персонажів радянської літератури. Дудінцев лише поставив його в трохи специфічну ситуацію. Те саме можна сказати й про інших персонажів Дудінцевого роману: в них мало справжньої глибини та реалізму, забагато стереотипів і літературщини.

Тим часом твір Пастернака геть виходить поза рамки підрадянської літератури. Його внутрішня побудова не має нічого спільного з стилістичними схемами так званого "соцреалізму". Пастернаків роман займає в сучасній літературі зовсім особливе місце різноманітністю й багатством своїх думок та глибиною тем. Усі ті тенденції, що їх прищеплювали підрадянській літературі комуністичні диктатори, в Пастернаковому творі не відобразилися ніяк.

"Доктор Живаго" — композиційно вельми складний твір і має не одну лише наскрізну тему, але й ряд рівнобіжних тем та підтем, які теж наскрізь пронизують книгу. Замисел твору надзвичайно широкий.

Хронологічно роман починається в дев'ятисотих роках; епілог його відбувається вже після другої світової війни. У романі близько шестидесяти дієвих осіб, з яких переважна більшість включена вже в зав'язку твору.

Центральна постать роману — Юрій Живаго, батько якого вмер, коли хлопчикові було десять років. Юрія виховує дядько-толстовець. У 1905 році п'ятинадцятирічний гімназист із своїми друзями співчувають і допомагають революціонерам. Але в основному його інтереси — в сфері науки й мистецтва. Він пише вірші й мріє про життя, сповнене праці й радісної творчості. Своєю професією він вибирає медицину.

Закінчивши університет, він одружується з подругою свого дитинства, в них народжується син. Перша світова війна порушує його сімейне щастя. Живаго мобілізують і він працює лікарем у військовій лікарні.

Вибухає революція. Фронт розвалюється й Живаго повертається в Москву, яку події вже сильно змінили. Революція "поглиблюється".

"Друзі всі стали напрочуд знебарвлені, пригаслі. Ніхто не зберіг у собі власної індивідуальності, власних ідей", — констатує Живаго, спостерігаючи людей у ті часи, коли над країною вже нависли грандіозні зміни.

Але Живаго певний того, що ці зміни доцільні і мають привести країну до чогось кращого. В колі друзів він говорить:

"На нас насовується щось небачене до цього часу, щось таке, чого ще ніколи не бувало. Перше, ніж це

майбутнє заскочить нас, ось моє побажання: коли воно надійде, нехай допоможе нам Бог, щоб ми не розгубились і не втратили присутності духу... На третій рік війни в народі склалося переконання, що, рано чи пізно, границя межі фронтом і іншою частиною країни зникне, що море крові настигне кожного й загопить також тих, хто, передбачаючи це, сковається в затишне місце. Цією лаводдю буде революція. Протягом її вам здасться, як здавалося нам під час війни, що все особисте скінчене й нічого далі не відбудеться в світі, крім убивств і смертей".

Але далі він говорить, що, коли мине катаклізм, то встановиться якесь нове життя, новий порядок, який "оточить нас із такою ж нормальністю, як ліс на обрії або жмара над голобою. Оточить з усіх боків. Не буде нічого іншого".

Отже Живаго прийняв майбутнє як біологічну неминуєність, але тут таки вступив у духовий конфлікт із цією неминуєністю, бо вже бачив її злоскерованість, її силу, що руйнувала духовий світ людини.

У Москві часів "воєнного комунізму" Живаго в дискусії з одним із більшовників вигукне:

"Ви, більшовник, не можете заперечувати, що це не життя, а щось немислиме, божевілья, абсурд!"

"Я був прихильний до революції, — признається він, — але тепер я думаю, що нічого не можна творити насиллям. Шлях до добра лежить тільки через добро!"

Життя в Москві стає нестерпимим як матеріально, так і духово. Разом із сім'єю Живаго їде в уральську провінцію, де з усіх сил бореться за існування. Але громадянська війна докочується й сюди. Його мобілізують, як лікаря, "червоні партизани". Його дружина, син і тесть повертаються в Москву, звідки влада вигонить їх за кордон.

Живаго проходить крізь усі жахи партизанщини. Пастернак малює її з цілковитим реалізмом, без усякої ідеалізації. Живаго бачить у партизанах аморальних людей, що перетворилися на звірів, для яких людське життя не має жодної вартості. Через два роки йому щастить утікти від партизанів, але сім'я він не знаходить. Після ряду трагічних пригод він повертається в Москву, охоплену гарячкою НЕП-и.

Але Живаго, після всього пережитого, внутрішньо спустошена людина. Він уже не існує як інтелектуал. Життя його котиться вниз, він поступово занепадає й у 1929 році помирає на вулиці від розриву серця.

Все вище сказане — лише дуже стислий і неповний переклад основної сюжетної лінії твору. Я навіслю вигукнути багато рівнобіжних сюжетних ліній і навіть епізодів історії самого Живаго, а також епілог твору, який відбувається вже в зовсім недавні дні і в якому Пастернак згадає трагедію людей, кинутих у сталінські концтабори.

Таким чином, "Доктор Живаго" це твір про інтелігентів-антикомуністів. Але його герої не беруть участі в громадянській війні. Вони — жертви революції, той пасивний матеріал, над яким вона чинить свої криваві експерименти. Вони не борються проти комуністичного режиму, лише намагаються — без особливого успіху — зберегти свою власну індивідуальність, свої ідеї, свій спосіб життя. Симпатії Пастернака — на їх стороні.

З другої сторони, ні Живаго, ні його однокумці не є прихильниками старого режиму. Вони за соціальну справедливість і за інтелектуальну свободу. Саме тому вони дужо проти комунізму, бо, як говорить Живаго:

"Не можна "переробити" життя. Воно не матеріал, воно оновлюється й змінюється само собою й тому воно вище від усіх теорій".

Живаго обурений тим, що комуністичні догматики

користуються брехнею й насильством в ім'я гіпотетичних цілей. Насильство бо ніколи не веде до правди. Інший персонаж роману каже:

"Не можна навіть повірити, що "вони" серйозно говорять про життя й щастя, як про щось таке, що його можна створити декретами й заборонами. Все це якийсь пережиток історії, повернення до біблійських часів, коли патріархи керували чабанськими народами".

Живаго бореться за те, щоб не піддатися гіпнозові фальшивих постулатів марксизму. Він знизус плечима, коли чує твердження про те, що марксистська риторика нібито побудована на даних науки.

"Марксистові не вистачає наукової рівноваги, — говорять він, — у нього занадто мало влади над самим собою, щоб стати наукою; крім того, йому не вистачає об'єктивності, він надто далекий від фактів, відокремлений від життя. А його пророки, щоб підтримати легенду про свою непомильність, повертаються до правди спиною".

Ось ще кілька висловлювань персонажів роману:

"Ідеї загального вдосконалювання, так як їх стали розуміти з жовтня, мене не запалюють... За самі лише розмови про це вже заплачено такими морями крові, що, мабуть, мета не виправдує засобів..."

"Від величезної більшості з нас вимагають постійної, перетвореної на систему нещирости. Не можна без шкідливих наслідків для здоров'я зо дня на день проявляти себе протилежно тому, що відчуваєш; розпниатися перед тим, чого не любиш; радіти з того, що приносить тобі нещастя... Мені тяжко було слухати твою розповідь про заслання, Інокентій, про те, як ти виріс у ньому і як воно тебе перевиховало. Це ніби кінь розповів, як він сам себе об'їжджав у манежі".

Основний сенс Пастернакового твору не так у перипетіях його дії, як в усьому його загальному дусі. Не зважаючи на всі жахи, в ньому описані, кінцівка роману звучить оптимістично. Після смерті Живаго, замученого страшною епохою, його друзі сидять біля розчищеного вікна, дивляться на місто й повторюють вірші небіжчика. Те, що вони думають, згадуючи минуле, зокрема тяжкі часи другої світової війни, автор виражає такими словами:

"Не зважаючи на те, що поліпшення життя й свобода, що їх чекали після війни, не прийшли разом з перемогою, як цього сподівалися, це не було істотно: передчуття свободи носиться в повітрі в післявоєнні роки і є їх єдиним історичним змістом".

Ця сцена, завершуючи роман Пастернака, виражає і його основну ідею. Очевидно, Пастернак прийняв усердно короткотривалу "відлигу" й сподівався, що бодай за якийсь час підрадянське життя все таки зміниться на краще. Нині Хрущов дає відповідь на ці райдужні сподівання...

Всупереч захопленню російських емігрантів, роман Пастернака не дорівнює творам Толстого, Тургенєва чи Достоевського. Через якийсь час критики, напевно, знайдуть у ньому недоліки — насамперед у композиції тощо.

"Доктор Живаго" не є й принципово протирежимним твором. Сам Пастернак говорить про свою книгу, що вона змальовує лише "епізод великої революції". Нам мало імпонують, як особи, його герої, зокрема й сам досить безхарактерний Живаго.

І все таки в центрі уваги всього світу цей роман опинився не знічев'я. Наскільки це можливо в більшовицьких умовах, навіть під час уже минулої "відлиги", голос автора звучить з небувалою там сміливістю й щирістю — що свідчить про самостійність людини, яка в

умовах страшного духового пригноблення зуміла ствердити своє право думати по-своєму.

Проклинаючи Пастернака, нацьковуючи на нього різних заславських та суркових, комуністичні олігархи роблять брутальне попередження не лише підрадянським письменникам, а й усій інтелігенції: жодного, мовляв, самостійного мислення не дозволено й надалі!

У ще більшій мірі, ніж інші "еретичні" твори періоду "відлиги", роман Пастернака став, може й незалежно від волі самого автора, лямбусовим папірцем, що показав усьому світові, у якій мірі ненавидить і боїться всякого вільного слова антинародна комуністична деспотія, суть якої і за Хрущова залишається такою ж, якою вона була й за Сталіна.

ВАРІАЦІЇ ОСІННІХ МЕЛЬОДІЙ

Л. ДАЛЕКА

**

До гаю на межі, де терен і глід,
принесла шуми, залишила слід.
Тривожно дмухнула до гаю на межі,
і листя барвисте лягає в мережі.

Гаптовані шати збіднілих беріз
відкрили на тілі болючий поріз.
І нащо зривати гаптовані шати?
І зайво вже буде потому втішати.

Лелеки кричали над шляхом вночі.
Хочби й відшукати до скарбу ключі —
усе б над шляхами лелеки кричали
і снилися щонаочі далекі причали.

**

На синій емалі золочений лист,
дроти з ластівками — разками намист,
і хмари прозорі на синій емалі
пливуть, відпливають все далі і далі...

В годні спокою достиглисть ожин.
Ще ранки не шерхнуть голками крижин —
відчуєш у світлу спокою годину
і Ласку, і Щедрість, і Волю Єдину.

Долито бальзаму до хмелю, до вин.
Не вип'єш гіркоти суворих новин:
лагідність прозріння, в напої долита,
і живить, і гріє крізь зиму до літа.

В. ШЕВЧУК

НЕ РІК, НЕ ДВА...

Не рік, не два я ждав тебе в житті
І вигадав з незнамої дороги.
Не раз листки кленові золоті
Спадали з віт і слалися під ноги.
І знов, і знов чорнів і танув сніг,
Цвіли садки і жито наливалось.
Я знав — ось-ось ти ступиш на поріг
І відчував, що мало ждати зосталось.
І ти прийшла, всміхнулася мені,
Вдихнула в груди радісні пісні
Й таний вогонь, що буду вік горіти
Не надивлюсь, як влітку на ріку,
На гай густий, на яблуньку струнку...
Бо ти така, яку хотів зустріти.

СОПІЛКАР

Як солодко грас,
Як глибоко крас,
Розтинає білі груди,
Серденько виймає!

Леся Українка.

Музиканти в радіокомітеті скептично зустріли цього соліста.

— Сопілкар? На дудці грас? Це й дитина зможе.

Євген Бобровніков вийняв з-за пазухи дві сопілки, більшу й меншу, понав на роаяль.

— А спробуйте!

Оркестранти обступили його, брали сопілки, дули, сопли, пробували лади.

А Бобровніков узяв скрипку, яка була ближче, став грати народні мелодії. Та так грав, що всі заслухалися. Потім він сів до роаялю — і на роаялі грас непогано. Узав віолончель, і полигли сумні звуки чумацької пісні.

— На чому вам ще заграти? Бач, а ви на моїй "дудці" не втнете!

Справді, у хлопців виходило погано. Хіба що флейтист, опанувавши гаму, зміг награти щось нехитре.

— Так вона годиться для народних мелодій, а до класики їй далеко, як кучому до зайця!

— Далеко? А слухайте ж!

І задзвеніли трелі й переливи славнозвісного "Жайворонка" Глінки. Здавалося, що Глінка й писав саме для сопілки. На жодному інструменті він так ще не звучав. Людські живі пальці таке виробляють, так тріпотять і пурхають над ліщиною сопілкою, і линуть такі звуки, що куди там кларнетові з його клапанам!

А "Пісня індійського гостя" Римського-Корсакова...

Гра на сопілці справді чарівна, а особливо у віртуоза Бобровнікова. Та, звичайно, словами не передає всю красу музики. Хіба що можна розповісти сопілкареву біографію, намалювати літературний портрет Євгена Миколайовича Бобровнікова.

Сорок років уже йому, виріс він у Донбасі, у багатодітній родині робітника-слюсаря. Вчився в семирічці, робітфаці, музичному училищі. Служив радистом у морському флоті, тяжко поранений на війні. З 1944 року — соліст українського народного хору, яким керує Григорій Вільовка. За кордоном бував багато разів — з хором їздив...

Євген Миколайович перші свої номери грав на сопілці у супроводі бандури старого Кабака.

Не знаю, чи будуть біографи колись детально вивчати й скрупульозно викладати біографію Бобровнікова? Цей народний умілець заслуговує всілякої підтримки і шанування. Він робить велику справу: популяризує, виготовляє й реставрує народні інструменти, створює ансамблі, вивчає теорію та історію народних духових інструментів, пише підручник, творить музику.

Багато разів починав він розповідати мені й товаришам свою музичну біографію. Згадував учителів, ансамблі, якими керував, людей, які йому допомагали і яким він допомагав. І щоразу доходив до половини. А коли дізнався, що про нього нарис пишеться, і я хочу дослухати все до кінця, то сказав:

— А кінця не буде. У палочки кінці є. А вже як сопілку з неї зробиш, то сопілці не буде кінця...

У Євгенових малих руках усе співало: листочки, пишички, дудки. Він робив собі ксилофони. Грав на пляшках з водою, на пилці, на посуді. Батько бачив хлопцеву обдарованість, обіцяв купити недорогий інструмент. У залізничній школі станції Пантелеймонівки він був першим самодіяльником. Учився з ним і двоюрідний брат, теж непогано грав. Удвох про баян мріяли.

Одної осені батько його брата, Євгенів дядько, запряг коня, поклав на воза мішки з зерном і поїхав на ярмарок. З ярмарку він прийшов пішки й приніс у мішку синкові баян. За коня, воза, зерно, ще й доклав!

Євген засмутився. Де йому баян мати, коли в хаті вісім ротів, а один робітник. Продати нічого, бо й землі не було, як у дядька.

Купили Євгенові триструнну домру, яку він перебрав на шестиструнну. А на баяні навчився грати краще за брата, потиженьку від усіх. Упросився носити баян клубному баяністові. Той був не скупий, і додому дати інструмент не боявся, не дядькової вдачі. Вдень Євген вчився в баяніста очима й слухом, а вночі пальцями.

Став і в клубі грати. Набачив там старенький роаяль. Він біля сцени стояв. Євген залишав вікно до сцени незамкненим і вночі лазив до клубу вивчати роаяль. Сторож сидів на ганку, у протилежному кінці клубу, не чув. А то щось його потягло під вікно до сцени. А Євген забув усе не світі. Його заповнили звуки першого вдлого вальсу. Сторож тихенько підкрився і потягнув піаніста добре дрючком по спині. Зате потім як був здивований батько, коли прийшов дивитися німний кінофільм, а на роаялі, замість хворого піаніста, грав його син!

І все ж після семирічки Євген мусів іти до ФЗО, вчитись на слюсаря. Бо він був другим дорослим чоловіком у сім'ї, а то самі дівчата. Третій же чоловік, Микола, ще в колісці лежав.

Зате першим інструментом з-під його рук вийшов... металофон. З ним він виступив на концерті самодіяльності. Хлопця підтримали, почали клопотати про вступ до музичного училища. А він уже працював слюсарем на заводі Карла Маркса. Не втерпів музика, обманув матір, написав, нібито він уже прийнятий в училище, а сам утік до Макіївки. Там його товариш грав у самодіяльній оркестрі народних інструментів по нотах! Євген вперше почув злагоджений великий ансамбль. Заради нього спав у парку, підробляв де чим було, а ввечері сидів у кутку й слухав. У перерві між репетиціями брав інструменти один по одному, від балалайки до роаяля, грав почуте. Керівник оркестри поставив його до баса. Хлопці допомогли дістати роботу й улаштуватись у гуртожитку.

На одному з концертів у соліста-домриста урвалася струна. Євген на басі, ламаючи пальці, виконав найскладнішу варіацію в "Турецькому марші" Моцарта і врятував оркестру від конфузу. Виручили міцні слюсарські руки! А слухачі сприйняли таку оригінальну інтерпретацію, як художній задум диригента.

Диригент зробив його солістом на домрі.

І нарешті — Артемівське музучилище. Віолончель. Учився добре, мріяв про шлях артиста-музиканта.

Почалася війна. Студент залишив музику, пішов добровольцем у флот. Тонкий слух допомагав радистові робити неможливе — приймати радіограми майже при нульовій чутливості! Апарат Морзе ледве шептав, ледве здригалася мембрана в навушниках, ніхто нічого не чув, а Бобровніков уловлював коливання мембрани й виконував бойове завдання.

Він був душею дивізіону берегової оборони Севастополя.

стопоя. Його самодіяльний ансамбль виступав під во-
гнем, надихав слухачів на подвиг.

По прострілюваній дорозі товариші домчали на ма-
шині тяжко пораненого радиста до медсанбату. Операція
повернула йому життя, лікування поставило на ноги.
Та повернутися до флоту вже не довелося, і він віддався
музиці.

Як тільки звільнився Донбас, музика вже був там.
Завідував розбитим клубом, організував самодіяльність.

А з грудня 1944 року — Бобровніков у звільненому
Києві, в народньому хорі.

Цимбали, бандура, сопілка.

Артист Незовибатько показав, як грати на сопілці
по нотах. То була сопілка, зроблена майстром Склярком.

Відтоді ось уже 15 років Євген Миколайович коха-
ється в сопілці. Спочатку тільки грав, потім став сам
писати музичку, робити сопілки, вивчати історію сопілки
та її родів — теленки, флюяри, сурми, свирілі, денцівки,
зубівки, вібруючої сопілки, тембрової, жоломиги, бугая,
дуди, дудки, трембіти, рогу, очеретини, дрімби та інших.
Зв'язався з багатьма сопілкарями.

Довго, років з десять, ніхто серйозно не цікавився
роботою Бобровнікова. Виступав він у хорі коли з со-
льовим номером, коли з маленькою вставочкою до пісні,
до танцю. А переважно грав на цимбалах в оркестрі
народнього хору.

У вільний час удосконалювався в грі, робив сопілки
різної тональності. Вчив артистів хору, робив для них
сопілки. Мріяв про ансамбль народніх українських
інструментів та сопілкарів.

Мати сучасних духових інструментів, сопілка, відома
дуже давно. Львівський учений Черниш визнав давність
сопілки, знайденої на березі Дніпра, в 20 тисяч років!
Назва її походить від старослов'янського слова "сопати"
— сопати, сопіть. У інших народів вона зветься по-різному:
у чехів сопеліна, у поляків флюярка, у румунів флюяра.

Народ український шанує сопілку в піснях і казках.
Вона супроводила чулих до музики людей у веселій
час і в трудну годину.

Гей, з-за гори, із-за кручі,
Риплять вози, йдучи,
Сиві воли ремигають,
Гей, а попереду чумаченько,
Гей, на сопілочку грас...

Перша писана згадка про неї — на скрижалях "По-
вісти временних літ" літопису історії Київської Русі.

Про сопілку відомо із фресок Софійського собору,
які промовляють до нас із глибини XI століття. На них
зображено музик із старовинними струнними й духо-
вими інструментами. Чимало є чудових легенд — осо-
бливо на Гуцульщині — про сопілку. Частина з них
зібрана у книзі Хоткевича "Музичні інструменти украї-
нського народу" (1930 р.). У художніх творах українських
письменників сопілці відведене чільне місце.

Леся Українка в "Лісовій пісні", М. Коцюбинський
в "Тінях забутих предків", В. Короленко в "Сліпому му-
зиці", М. Рильський, П. Тичина, А. Малишко та ще багато
письменників присвятили натхненні твори й рядки скро-
пній сопілці, вічній супутниці народу.

Григорій Сковорода грав на ній, пестив і носив її з
собою по українській землі.

Народній англійській співець Роберт Бернс награвав

на сопілці мелодії, а тоді до них писав пісні, які під-
хоплював народ.

Бетховен увів сопілку в свою VI симфонію, бо без
неї не звучала б душа народу в класичній музиці.

Тепер немає в Україні куточка, де не чули б гри
сопілкаря Бобровнікова по радіо. Газети писали про нього.
Сотні листів одержує він з усіх кінців. Пишуть столітні
діди, літні люди, молодь, школярі. Сопілкар з дружиною
ледве встигають їм відповідати. Бобровніков пірнув з
головою в роботу: робить і розсилає сопілки, пише му-
зичку, читає лекції, організовує ансамблі сопілкарів.

Усе сопілкарське хазяйство — у великому письмовому
столі. У верхніх шухлядах листи, ноти, рукописи, фото,
у нижніх — свердла, клей, лак, приладдя. А найбільша
шухляда повна сопілок та інших народніх духових
інструментів.

Хазяїн працює над новим концертним номером. Це
буде найкраще, що він досі виконував. Треба вибрати
такі мелодії, щоб показати кращі українські народні
твори й видобути з сопілки все, на що вона здатна! Він
хоче поєднати в одне ціле кілька творів. Досвід у нього
вже є: він виконує румунські народні мелодії "Дойну"
й "Жайворонка", поєднавши їх вдалим переходом. Він
грав їх у Румунії, куди вже двічі їздив — у 1952 і в 1956
роках. Там зустрівся з народнім виконавцем Фанікою
Лука. Привіз подарунок — румунську флюяру.

Побував сопілкар і в Польщі, і в Фінляндії.

А це народній хор збирається їхати до Брюсселя, на
всесвітню виставку. Григорій Вільова дав завдання со-
пілкареві — приготувати хороший виступ, порадувати
міжнародніх слухачів українською сопілкою!

Треба почати ніжно, лірично, зачарувати слухачів,
знавців і любителів музики незвичним, багатим мелосом
полтавської калинової сопілоньки. Хай це буде мовив
пісні "Козаченьку, куди йдеш?". Треба розробити відпо-
відний супровід оркестри. А коли слухачі настрояться
мінорно, розчуляться, — вдарити задьористої "Горлиці"!
Щоб аж підкинуло всіх, щоб жижки затрусилась!

Вкінці, через спеціальний перехід (майстер уже уя-
вляв його, треба тільки скопити, перенести на знаки), дати
віртуозний "Дощик", обірвати його неждано, щоб люди
застигли з розкритими ротами!

— Ні, — каже його дружина, Людмила Михайлівна,
це ти вже занадто загнув! Три частини. Європейський
слухач не витримає. Та й до чого тут нехитра "Горлиця"?
Це танець, його виконує наш ансамбль танцю. Давати,

так давати вже самі пісні. Зробити їм хорошу обробку, перехід...

Грас, мугикає, удаючи різні оркестрові інструменти. Потім демонструє нам. Сопілку чуємо, решту уявляємо. Мало що зрозуміло. Сопілкар палає (це вже... надцята примірка!), ми йому віримо й гаряче схвалюємо. Хай чує Брюссель!

Це вдруге українська народня сопілка звучатиме перед міжнародньою аудиторією. Вона вже чарувала молодь Московського фестивалю минулого року. Самого Бобровнікова там не було. Їздив до Москви його підшефний ансамбль сопілкарів Обухівського будинку культури. Євген Миколайович зробив їм сім'ю сопілок (пікколо, альти перший та другий, тенор, баритон, бас), написав обробку "Поліської кадрили", зробив режисерську постановку танцю. Обухівці здобули срібну медаль фестивалю!

Майстер душі вклав у цей ансамбль. Він зробив першу в Україні сопілку бас: дерев'яну, 1 м. 20 см. завдовжки, має дуже низький звук. Бо, як ансамбль, малі сопілки звучали не повно, не солидно.

Ентузіаст-майстер вивів сопілку на широку дорогу, зробив з індивідуального слабого інструмента — інструментом оркестровим, підняв її на висоту класичної музики, озброїв теорією й історією, науково освоїв її й надав повного життя.

Обухівські сопілкарі продовжують роботу. На все-

ВЕЛИКА МЕБЛЬОВА КРАМНИЦЯ БУРЛАКОВА

KELUINATOR

Великий вибір хатніх і конторських меблів.

Електричні прилади та інше.

Читачам "Нових Днів" — спеціальна увага і знижка.

BURLACOFF'S FURNITURE

619 Queen St. W.

Toronto, Canada.

Tel. EM 8-6812

українському конкурсі вони вшанували свого вчителя виконанням його "Дударика" на слова Роберта Бернса в перекладі М. О. Лукаша.

С й прихрості в організаторській роботі Бобровнікова. Він організував сопілкарський ансамбль із 70 сопілок! Який це труд! Робив він сопілки довго й ретельно. Роздав гуртківцям Хрещаткибуду. Вони виступили в своєму клубі. Євген Миколайович поїхав на гастролі. Приїхав — нема ансамбля. Залишився квартет під керівництвом його учня І. Щеглова. Київський будинок народньої творчості не зміг, чи не схотів підтримати молодий великий колектив.

Кілька ансамблів живуть і творчо працюють: при народньому хорі старовинний ансамбль дударів етнографічного складу; дитячий ансамбль сопілкарів при 145 школі м. Києва.

Три роки викладає С. М. Бобровніков у консерваторії ім. П. І. Чайковського. Як звучить: класа сопілки! Він її сам організував, від інструментів до методики й мелодій. Море енергії в чоловіка! А тепер пише книгу про сопілку. Три випуски сопілкарів розійшлися по Україні. Один веде класу сопілки в Чернівецькому музучилищі.

А в Києві В. Кононенко викладає сопілку в педінституті на філологічному факультеті. Це дуже добре. Майбутні педагоги повинні опанувати музичну граматику, щоб нести її в народ. Найзручніше це робити з народніми інструментами. Такими, які діти самі виготовлятимуть.

Найзручніше виховувати в дітей любов до музики вчителям. Не в кожному селі є вчитель з музичною освітою. А філологи скрізь є. Бажано, щоб філологи володіли основами музичної культури. Звичайно ті, які мають слух і нахил. Та й дивно, як досі філологи вивчають пісенний фольклор! Адже текст без мелодії німий. Народня музика лишається невідомою грамотному філологу. Правильно робить Київський педагогічний інститут, навчаючи музики філологів!

**
*

— З практики я помітив, хто грає на сопілці, той має хороший слух. Дехто з моїх учнів мав не зовсім добре розвинений слух, тепер вони добре підлаштовуються до ансамблю й скоплюють тональність.

Під сопілки добре співати хором. Вони настроюють хор. Плавні звуки сопілок ніби стримують його від грубого виконання пісні, одноразово добре тримають тональність.

Це говорять Євген Миколайович. Він на своєму робочому місці — біля письмового стола.

Ось його майже вся біографія. Й справді, про сопілкаря майже все сказано. Ще лишається його літературний портрет. Проте, ось його фото, можна добре роздивитися кожному. Правда, тут він серйозний. А в житті це весела, рухлива людина. Жартівник, вигадник. Батько трьох дітей.

Наприкінці він показує даровані йому інструменти. Крім згаданої румунської флюєри, він дістає індійську сопілку з бамбука й металеву флейту, привезені йому артистами балетної групи народнього хору, які побували в Індії на гастрольях.

Старий сопілкар Білявський В. Г., з села Шорстки Сумської області, в 1955 р. подарував угорську сопілку й німецьку сопілку-бас.

На Кіровоградщині учитель Матвеев Н. Д. тридцять років виготовляє й розповсюджує сопілки. Він перший

організатор дитячих ансамблів сопілкарів. Його сопілка на почесному місці, в окремій шухляді стола.

З Краснодарського краю надіслав "як народньому братові" мосяжову дудку Нікітін І. І., тракторист радгоспу "Венцы-Заря" й завятий дудошник.

Металеву теленку, старовинну великдюню сопілку "завдовжки два лікті" із скошеним краєм подарував Томчук М., гуцул, з Косівського району, Станіславської області.

Ліщинову жоломигу-дубельтівку призматичної форми привіз із Гуцульщини студент консерваторії Тихончук.

Дві металеві дрибни прислав з Ровенської області мелодий артист Селезінка В. М. Це ритмічний інструмент певної висоти. Вн її чули, якщо дивилися кінофільм "Дорогою ціною". Він озвучений Бобровніковим, який виконує мелодії на кількох інструментах.

Та найдорожча ліщинова сопілка з мідною інкрустацією, подарована старим сопілкарем Пересадою Р. Д. Цій сопілці понад сотню років. Ще дід його грав на ній. 73-літній сопілкар прийшов із Опішні в Полтаву послушати Бобровнікова й приніс її. Упевнившись, що вона буде в руках достойного чоловіка, подарував Євгенові Миколайовичу. "Колн б Євген Миколайович не усердно працював, то він би за таке діло, як сопілка й ріжок, не брався б", — пише Пересада в листі до Людмили Михайлівни. Він описав і допоміг реставрувати полтавський ріжок.

У реставрації народніх інструментів Євген Миколайович неперевершений майстер. Йому описав косу дудку сопілкар Мезін Д. Ф. з Ново-Бузького району Миколаївської області, якому далеко за сімдесят. Колнсь замолоду він грав на бузинній дудці. А тепер, почувши Бобровнікова, хотів зробити по пам'яті такий інструмент, та дудка не грає, хоч плач. Він пише, що вона повинна мати три тони, особливий голосничок. Мезін наперед висловив сумнів, що навряд чи вдасться Бобровнікову зробити таку дудку. А він поміркував над нею і зробив!

А в подяку старому вислав свою сопілку. Мезін пише в листі:

"Ви мені подарували сопілку. Найщиріше Вам спасибі. Село в нас невелике, не більше як сто хат. Уже майже всі люди наші обмацали її й обдивилися з захопленням..."

Євгеній Миколайович працює тепер над відродженням старовинної сурми й духових амбушурних інструментів: гуцульського рогу або візчарської трубки та волнської лігави (обидва з роду трембіт).

Майстер багато робить і розсилає народніх духових інструментів на прохання послідовників.

Сопілку люблять і поважають у народі. На голос закарпатських сопілкарів гучною луною обзиваються волнські і, злившись в один ансамбль з станіславськими, полтавськими, лине над щасливим українським краєм широка і вільна мелодія мирної праці.

("Дніпро," ч. 8, 1958, Київ.)

РЕЦЕНЗІЇ

ЦІННІ СПОГАДИ З НАШОГО МИНУЛОГО

Д-р Іван Макух: На народній службі. Видання Української Вільної Громади Америки. Детройт, 1958, велика вісімка, стор. 628+VII.

Виданням спогадів Івана Макуха "На народній службі" українська історична література на еміграції збагатилася ще одним і, треба сказати, дуже вартисним, важливим і свіжим мемуарним джерелом, що є киче потрібне для пізнання нашої минувшини.

Звичайно, ці спогади, — як і більшість спогадів такого типу, в яких основний наголос поставлено на відтворенні образу громадсько-політичного життя, — стосуються обмеженого терену, що потрапив у поле авторового охоплення і був місцем безпосередньої його діяльності. У даному разі стосуються вони Західньої України, де жив і працював Іван Макух, і яку добре він знав. Проте вартість цих спогадів од цього ніяк не зменшується, а навіть збільшується, бо це дало йому змогу глибше заглянути в суть речей. Крім того, цього не можемо забувати, що докладне й ґрунтовне вивчення минувшини України, минувшини складної, заплутаної, багатобарвної і дуже відмінної у своїх окремих територіальних частинах, які довгий час перебували під різними окупаціями імперіалістичних сусідів, вимагає, перш за все, докладного вивчення минувшини цих окремих частин нашої землі, без чого зовсім не можна відтворити об'єктивно вірного й ясного загального образу певної історичної доби життя нашого народу. Адже ці окремі територіальні частини України довгий час перебували під різними чужими режимами, під різними політичними й соціальними системами та під різними, нарешті, способами тиснення й здавлювання національного українського народнього життя — культурного, політичного й економічного.

Н О В І Д Н І, ГРУДЕНЬ, 1958

Російські імперіалісти-шовіністи, що стояли й стоять коло керми своєї держави, намагалися й намагаються зрусіфікувати, асимілювати й перетворити українців на "руських", частину ж — просто винищити, а українську землю перетворити на складову й невід'ємну частку своєї імперії, на колонію для своїх експлуатаційних завдань. Польські ж імперіалісти-шовіністи, — що стояли коло керми спершу автономної частини Австро-Угорщини, до складу якої входили Галичина й Буковина, а після Другої світової війни ті, що стояли коло керми Польської республіки, яка здобула від Ліги Націй мандат на адміністрування Західньо-українськими землями при умові надання їм автономії, — також намагалися силою, політичним шахрайством і терором перетворити Західньо-українські землі на інкорпоративну й невід'ємну частку Польської республіки, а українців асимілювати на "поляків", а ту частку, що не піддається асиміляції — винищити. Це саме треба сказати про імперіалістів-шовіністів угорських, румунських і чеських. Усі вони, будиши коло влади, намагалися проковтнути у своєму шовіністично-націоналістичному нутрі ті клатки української землі й української людности, що потрапили до їхніх рук під час воєнного розбою й пожарища за тих чи тих часів. Така вже природа всякого імперіалізму, всякого націоналістичного шовінізму. Вони найбільше отруюють життя народів, заважають розвиткові між ними співдружності, мирного співжиття. Зрозуміло, що в усіх цих випадках український нарід всіляко боровся за своє збереження.

Отаку картину боротьби українського народу за своє збереження на Західньо-українських землях і постарався відтворити нам один з видатних учасників та організаторів тої боротьби — Іван Макух.

Іван Макух, — як член Української Радикальної Партії, а згодом її голова, — оцінює, звичайно, всі явща й події національного українського громадсько-політич-

ного життя з погляду своєї ідеології. Він дивиться на все через призму власного психічного сприймання. Але це цілком нормально, бо тільки так і робить кожна людина. Важливе інше, а саме те, що у своєму викладі й освітленні він уникає грубої тенденції і намагається бути об'єктивним. І коли хтось, з погляду громадського, зробив щось добре з людей іншого політичного гурту, він не вагається цього відзначити. Його критика істотна, гідна й конструктивна. Основна позиція, з якої він на все дивиться й усе аналізує, це — інтереси широких мас українського народу. І проти цієї основної його позиції, очевидно, жоден справді громадський робітник не може заперечувати.

Тут доречним буде згадати, що Українська Радикальна Партія була першою в Галичині політичною організацією (засн. в 1890 р.), яка почала гуртувати навкруги себе широкі народні маси для боротьби за свої політичні, національні й соціальні права, ясно сформульовані в її політичній програмі. Вона, за вказівками Михайла Драгоманова, перша почала орієнтуватися на власні сили українського народу. Ініціаторами й організаторами цієї партії та авторами її програми були найвидатніші люди нашого минулого: Ів. Франко, Мих. Павлик, Мих. Драгоманов тощо. А серед членів її ми бачимо пізніше Кирила Трильовського, Лева Бачинського, Василя Стефаника, Марка Черемшину, Леся Мартовича і т. д. Ця партія перша виставила в своїй програмі (в редакції 1895 р.) як мету своїх змагань — самостійну незалежну соборну українську державу. Цю мету Ів. Франко вдало сформулював в одному з своїх поетичних творів:

Розпадуться пута вікові,
Тяжкі кайдани,
Непобіджена злими ворогами
Україна встане.
Встане славна мати Україна
Щаслива і вільна
Від Кубані аж до Сяну-річки
Одна, нероздільна.

Після того вже це національно-політичне програмове завдання стає часткою змагань дальших революційних партій нашого народу.

Нарешті, треба згадати також, що із надр Укр. Рад. Партії згодом вийшла ціла низка політичних діячів, що створили в Галичині інші партії — Українську Національно-Демократичну й Українську Соціал-Демократичну. Отож, УРП була у свій час школою для багатьох українських громадсько-політичних діячів.

При читанні спогадів Ів. Макуха перед нашими духовними очима, наче на екрані кіно-театру, проходить маса конкретних і яскравих епізодів з історії тяжкої громадсько-політичної й культурно-національної боротьби нашого народу під Австро-Угорщиною, а згодом — під Польщею.

Ми бачимо успіхи тої боротьби у зростанні політичної, національної й соціальної свідомості народних мас, що їх тримали в стані темноти й упослідженості. Бачимо деякі політичні здобутки. Бачимо спробу в 1918-1919 рр. збудувати незалежну свою державу. Але бачимо й гіркі помилки орієнтацій на чужі сили окремих чоловічих діячів і навіть цілих гуртів їх. А ще гірше — бачимо хрункість й запроданство, які часто-густо зводили ні до чого наслідки тяжкої й жертвенної боротьби народних низів. І тоді мимоволі згадуються нам розпачливі слова-питання Ів. Франка з поеми "Похорон" та стають зрозумілі причини їх написання:

Чи вірна наша путь, чи хибна дорога?...
І чом у нас відступників так много,
І чом для них відступництво не страшне?
Чом рідний стяг не тягне їх до свого?
Чом працюють на рідній ниві — стид,
Але не стид у наймах у чужого?
І чом один на рідній ниві вид:
Безладдя, зависть і пиха пуста,
І служба ворогу?..

Але ця гангрена нашого життя, яка ударила багато зусиль нашого народу, не є особливістю нашої національної психіки. Ні, це тяжке хворобливе явище притаманне усім народам, що їх доля віддала на поталу різним імперіалістам, завойовникам і душителям. Кардинальним ліком проти цієї хвороби може бути лише державно-політичне визволення й усамостійнення усіх дільниць нашого народнього життя.

Немає сумніву, Іван Макух був людиною розумною, енергійною, сміливою й жертвенною. Це був визначний громадсько-політичний і державний діяч. Тому його спогади мають для нас особливу цінність. Та на жаль, вони не є повні й остаточно викінчені. Подекуди це лише схема, канва. Не все він встиг перед смертю охопити й повнокровно описати. Зокрема не встиг він написати про своє перебування в 1919 р. на Наддніпрянщині при уряді Директорії УНР. Склав лише плян цього розділу. Не все зміг, пишучи спогади в неприглядних умовах еміграції, ілюструвати й підперти документами, яких бракувало йому під руками. За цим можна тільки пошкодувати. Але й за цих умов його спогади лишаються незвичайно важливим і цікавим джерелом для пізнання охопленої ним доби. І можна бути тільки вдячними видавцям та колегії редакторів за надрукування їх. Ці спогади у великому томі на 628 сторінок забрали 473 ст.

Видала ці спогади Ів. Макуха Українська Вільна Громада в Детройті. Видала старанно й добре з технічного боку. Добрий папір, добре зброшування, прекрасний і зручний до читання шрифт. Не так багато, як на великий обсяг книжки, коректурних огріхів, а найважливіші з них подані для виправлення в кінці книжки. Додано також кілька десятків світлин. На це друкування витрачено великі гроші, які лише частково покрилися жертвами та передплатою. Тому завданням української громадськості є повернути Українській Вільній Громаді витрачені гроші, розкупивши наклад видання і цим дати можливість видавництву і далі продовжувати свою безперечно корисну й патріотичну культурно-національну справу.¹

Та окрім доброго зовнішнього технічного оформлення треба відзначити також добре внутрішнє оформлення. Над підготуванням спогадів до друку працювала колегія у складі ред. Василя Вергана, д-ра Володимира Лисого й д-ра Матвія Стахова. А їм допомагали: Ірина Макух-Павликовська (від родини), покійний інж. Павло Волосенко, інж. Свирид Довгал, проф. Володимир Дорошенко і магістер Андрій Когут. Загальну ж редакцію здійснив інж. Свирид Довгал.

Як вступ до цих спогадів подано велику (на 55 ст.) статтю Матвія Стахова — "Українська Радикальна партія перед початком політичної діяльності д-ра Івана Макуха". У ній автор дав огляд громадсько-політичного життя на Західньо-українських землях за пів сторіччя. Тому цей історичний вступ має самостійне значення і шкода, що автор до нього не додав реєстру літератури й джерел для більш докладного вивчення охопленої ним у цьому вступі доби. А це ще збільшило б науково-історичну вартість цієї публікації.

Крім цього, колегія упорядників, що сумлінно поставилася до своїх обов'язків, подала примітки до спогадів у гранчастих дужках, а також долучила до них 96 сторінок різних додатків. Для кращого зрозуміння доби, про яку пише Ів. Макух, В. Лисий опрацював статтю "Галичина під чужими режими від 1848 до 1944 року", у якій подав відомості про Австро-Угорську монархію за час від 1848 до 1918 р. і про Східню Галичину, — окремо під Австро-Угорщиною, під Польщею (1918-1939 рр.), під радянською окупацією (1939-1941 рр.) й під німецькою окупацією (1941-1944 рр.), — а також подав довідку про шкільництво в Схід. Галичині та про аграрний устрій. Він же подав перелік товариств та кооперативів з короткою характеристикою. Далі, перелік партійних організацій та часописів на терені Схід. Галичини з найпотрібнішими відомостями про них. Нарешті, зладив словник майже 130 прізвиськ, що їх так чи сяк згадано в спогадах Івана Макуха, і подав про них короткі біографічні дані.

До книжки додано цікавий уривок із статті В. Фельдмана, визначного польського демократа, політика й критика, про українське національне відродження в Східній Галичині. Для полегшення читання рядовому читачеві, дбайливо додано словник чужомовних слів. І, нарешті, додано так завжди і для всіх потрібний речевий показник імен.

Таким чином це видання перетворилося у своєрідну енциклопедію, з якої можна добути цілу низку вартисних довідкових даних, що стосуються громадсько-політичного життя Західньо-Українських земель за час від половини XIX віку до Другої світової війни.

Д. Соловей

¹⁾ Адреса видавництва: Ukrainian Free Society, 2961-2965 Carpenter Ave., Detroit 12, Mich., USA. Вартість книги — \$7.75, а в твердій оправі — \$9.25.

НАУКОВА БІБЛІОГРАФІЯ Т. ШЕВЧЕНКА

Наближаються дві знаменні дати, зв'язані з іменем генія української літератури Тараса Григоровича Шевченка: в 1961 році минає 100 років з дня його смерті, а в 1964 році — 150 років з дня народження.

Готуючись до цих дат, Державна публічна бібліотека Академії наук України ще в 1956 році запланувала скласти наукову бібліографію творів великого Кобзаря і літератури про нього обсягом 60—70 друкованих аркушів.

Група наших бібліографів разом з бібліографами Львівської бібліотеки Академії наук України вже два роки працює над складанням цієї бібліографії. Уже зібрано понад 20 тисяч назв монографій, статей, рецензій, заміток, спогадів тощо, зокрема, тих, які друкувалися на території західних областей України, у Буковині та Закарпатті і до цього не згадувалися в бібліографічних довідниках.

Завдання це досить складне: треба, з одного боку, заново опрацювати всю існуючу бібліографічну спадщину про Кобзаря і з другого — переглянути значну кількість періодичних видань, збірок творів різних авторів, окремих книг і збірників, де вміщено твори, присвячені Т. Г. Шевченкові, що не були враховані попередніми бібліографами. Це дасть змогу виявити всю літературу про Т. Г. Шевченка: наукову, популярну, мемуарну, документальні матеріали, рецензії на видання творів, листи до поета, різні публікації, численні хро-

нікальні замітки, повідомлення, кореспонденції, що з'являлися в різні роки у зв'язку з вшануванням пам'яті поета тощо.

Це повинен бути найповніший і найточніший бібліографічний довідник про Шевченка.

Великий розділ у новому показнику становитиме художня література про Шевченка. Сюди ввійдуть поетичні, прозові, драматичні твори, у яких змальовано образ поета. Причому, вже зафіксовано понад тисячу назв художніх творів.

Показчик складатиметься в основному з матеріалів, написаних українською і російською мовами. Окремий розділ у ньому становитиме література про Шевченка мовами народів СРСР. Вже надійшли списки видань творів поета і літератури про нього з багатьох братніх республік. Державна республіканська бібліотека Вірменської РСР надіслала друкований бібліографічний показник про Шевченка вірменською мовою.

Бібліографії зарубіжної літератури про Шевченка також буде виділено окреме місце. Картоотека її вже нараховує близько тисячі назв. Матеріал для цього розділу частково збирався в бібліографічних показниках, у наших середнижкових і середжурнальних бібліографіях. Але основу становлять бібліографічні списки літератури, надіслані зарубіжними бібліотеками на прохання Державної бібліотеки УРСР. Такі списки вже надійшли з Польщі, Болгарії, Чехословаччини, Німецької Демократичної Республіки, Угорщини, Китайської Народної Республіки, Корейської Народно-Демократичної Республіки, Англії, Франції, Австралії. Ми сподіваємося одержати матеріали і з інших країн, куди звернулися з листами.

Проте в такій величезній роботі, як складання наукової бібліографії Шевченка, потрібна допомога всієї громадськості. Ми певні, що в розпорядженні різних установ, окремих осіб, бібліографів, колекціонерів перебувають рідкісні видання, критичні матеріали (звичайно, друковані), незареєстровані ні в яких бібліографіях, тому і звертаємося до всіх із закликом надсилати на адресу Державної публічної бібліотеки Академії наук УРСР (Київ, Володимирська, 58-а, бібліографічний відділ) відомості про матеріали, зв'язані з іменем Шевченка.

І. Бойко

головний бібліограф
Державної публічної
бібліотеки УРСР.

("Літ. Газета", Київ, 19 вересня, 1958 р.)

Від редакції: Як видно, в Києві не думають згадувати в науковій бібліографії Т. Г. Шевченка всього того, що написали про Кобзаря "буржуазні" націоналісти. Та ми таки радимо слати на адресу І. Бойка (Київ, Володимирська, 58а) всі потрібні йому матеріали, бо без еміграційних матеріалів він таки науковій бібліографії Т. Шевченка не зробить...

"ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ" Д. Кислиці ще не є в продажу — друкарня не дотримала слова і затримала друк. Причиною була відсутність наголошених літер, які треба було обов'язково дати хоч у розділі "Наголос".

Тепер усе це полагоджено. Книжка вже вискладана і зламана, лишається друк (3-4 дні) і зшивання (3-4 дні). Отже, у найближчий час її розсилаємо.

Видавництво

Сорок собак

Мене з ним зштовхнула хвиля. Не хвиля життя чи ще якась там поетична хвиля, а сама простісінька океанська хвиля. Нашого “Генерала Лангфіта” третій день так гоїдало серед відкритого океану, що майже всі діпісти поховались десь у закутки і намагались утриматись від поїздки в Прибалтійські краї. Щождо мене, то мене морська хвороба не брала, хібащо дала апетиту, і я цілими днями повзав по різних покладах, чіпляючись за що попало, щоб не впасти. Одного разу, коли я був на верхній палубі, корабель хитнуло так, що я не вдержався й полетів назустріч якомусь чоловічкови. Хвилинку ми стояли міцно обнявшись.

— От так хвиля! — гукнув я нарешті, звільняючись з його обіймів.

— В самий раз! — засміявся чоловічок. — Навіть побратала нас. Будьмо знайомі!

Я церемонно вклонився і назвав своє прізвище.

— Сороксобак! — гукнув мій побратим.

— Чого ж ви лаєтесь? — здивувався я.

— Я не лаюсь, — почервонів мій новий знайомий. — Це таке у мене прізвище.

— Прі-і-звисьце? — витріщив я на нього очі. — А чи не думаете ви, що сорок собак для вас забагато?

— Думаю, — зідхнув Сороксобак. — І не один раз про це думав. Але... Держіться!

Ми ще раз волею хвилі обнялись, а тоді, взявшись за руки, як старі приятелі, почалапали до лави.

— Прошу сідати, пане Сороксобак! — урочисто запросив я його. — Тільки вибачте, я таки думаю, що ви жартуете з тим прізвищем.

— Ні, не жартую, — похитав головою сіромаха. — Через те недоладне прізвище мені щастя в житті немає. Через нього я своє рідне село покинув. Учитися через нього не зміг. А на заводі, де я працював, ще гірше було. Був там бухгалтер на прізвище Півень і конторник Заєць. Так їм обом життя через моє прізвище не було. Тільки було й чуєш: “Сорок собак, лови зайця!” або “Півню, тікай, сорок собак біжать.” Ну, і що ти з ними зробиш? Не будеш же битися. Хто до мене добріший був, так на ім'я кликав — Лев.

— Як? — підскачив я на лаві. — Лев Сороксобак! Ну, це вже знаєте...

Я критично оглянув його невисоку худорляву постать, веснянкувате обличчя з невеличким кирпатим носиком і сірими очима за рудавими віями. Сполучення такої зовнішності з його ім'ям і прізвищем видалось мені надто смішним, та я стримав посмішку. Розсміявся він сам:

— Я розумію, що це трохи кумедно, але нічого не зробиш, так мене справді звати.

— А чого ви не змінили прізвища, як до Америки записувались? — з докором запитав я його.

— Як то чого? Самі знаєте, що не так то просто то було, та й гордість, бачите, не дозволяє батьківського імени цуратися.

— То так, — погодився я. — Але з таким ім'ям і прізвищем...

— Ви б мабуть і одного дня не витримали? — посміхнувся він. — А я от терплю, ціле життя терплю, хоч і тяжко таки буває. Одне те, що всі кепкують, а друге, що через те прізвище я й досі не

одружився. Жодна дівчина не хоче бути Сороксобакою... Я чоловік смирний, роботящий, і дівчата спочатку не цурались мене, а як почують те прізвище...

— Так, це сумно, — співчутливо кинув я. — Без дружини тяжко жити. По собі знаю.

— А ви не журіться, — потішив мене Сороксобак — От як приїдемо до Америки, підлатаємось трохи, нашкрываємо грошенят, так і одружимося...

— Так таки одразу й одружимося! — пхикнув я. — А чи знаєте ви, що в Америці дівчат менше, як хлопців. Та й не виглядає воно на те, щоб хтось поквапився за нас заміж...

Власне, я не те хотів сказати. Я хотів сказати: звичайно, я одружусь одразу, бо я ж таки людина інтелігентна, прізвище у мене в порядку, на “щик”, та й ніс у мене майже грецький, їсти не просить. А от ти, мовляв, голубе, даремно про це й мрієш: Твого прізвища і слухати жодна дівчина не схоче. Та ще й ім'я — Лев! Ну, який же з тебе лев? Так, може, цуєцца якесь...

— Я називатиму вас просто Левко, — сказав я йому в кінці нашої розмови: — Так воно... буде краще. Добре?

— Добре, — потиснув він плечима. — І знаєте, усі мої нові знайомі завжди мені це ім'я пропонують...

— І дівчата? — ущіпливо запитав я.

— Та що дівчата? — зітхнув він. — Дівчатам, щоб прізвище не таке було. Ось тут на пароплаві є одна гарна дівчина, Маруся. І подобаюсь я їй, а говорити зі мною навіть не хоче. “Поміняй, каже, прізвище — піду за тебе.”

Після цієї випадкової зустрічі ми з Сороксобаком до самого Нью-Йорку не розлучались. Багато чого нас ріднило: обоє ми їхали до фермерів, і наперед міркували, якби таки залишитись у великому місті, знайти роботу добру, причепуритись, із дівчатами познайомитись, а там, напевне і женитись.

Коли ми прибули у Нью-Йорк, нам навіть попрощатись як слід не довелось: забігали, заметушились, і не зчулись, як один одного втратили з очей. Ну, та що говорити! То ж хвилеве знайомство. А проте, я частенько згадував того Лева Сороксобак на своїй фармі. Власне, фарма була не моя, звичайно, тільки мені ніяк не хотілось вирватись з неї. Бо, хоч і було тут багато праці мені, а заробіток, як на мене, невисокий, та у господаря була гарна дочка ще й одиначка. Три роки я із шкіри ліз, щоб себе показати, а вона одного разу й одрізала мені:

— Відчепись. Не подобається мені твоє прізвище. Чудне якесь.

— Е, — подумав я, — а щоб ти сказала, якби я був Сороксобак?

Ну, та дівчині свого розуму не вставиш. Бачу, діла не буде, і попрохав свого господаря завести мене до Нью-Йорку, мовляв, трохи провітритись хочу. А сам думаю: тільки ви мене й бачили, коли вже вам і моє прізвище не до смаку.

Заїхали ми ото з господарем мало не під самий Нью-Йорк. Зирк — у машині бензини нема.

— Стап! — каже мій господар. — Гір. — Та й показує мені завернути до тієї, як тут кажуть, “гезстейшен.” Завертаю, спиняю машину. Підбігає до віконця якийсь щупленький американець. І так таки по-американському питає, чого хочемо. А тоді зирк на мене:

— О-о!

А я на нього:

— Боже ж ти мій! Лев Сороксобак!

— Екскюз мі! — каже він: — Лео Сарек Сабек.

— Як? — перепитав я. — То ви таки поміняли прізвище?

— Аж ніяк! — посміхнувся Сарек Сабек. — Просто моє прізвище американці так вимовляють. А я тепер тільки нарізно його пишу. І всі думають, що я десь із Туреччини чи Персії приїхав, бо на кінці стоїть "бек". Правда, дружина каже, що краще, якби було там "шах".

— То ви й одружились? — аж підскочив я до нього.

— О, вже давно, — спокійно відповів містер Сарек Сабек: — З Марусею, що на пароплаві була, якщо пам'ятаєте?

— Пам'ятаю. Так вона ж...

— Що? Не подобалось їй моє прізвище? Пусте! Тут воно звучить так незвичайно, що їй тепер подобається: місіс Сарек Сабек. Прошу — уже бензина налита. Пей ту кешір — три доларс фифти.

Та й побіг мій Лео до іншої машини оглядати колесо, а я похмуро вернувся до своєї кабіни:

— Значить, справа не в прізвищі, а кому яке щастя.
Демид Пищик

ОСТАННІЙ ДОВЖЕНКІВ ФІЛЬМ

Один з найвизначніших кіномитців світу, Олександр Петрович Довженко, лишив незакінчений фільм "Поєма про море". Фільм присвячений будівникам Кахівської гідроелектростанції, але в ньому події й людські характери так узагальнені, що можна сказати, що це фільм про всю Україну та її народ.

Сценарій "Поєми про море", як і сценарії більшості своїх фільмів, О. Довженко писав сам. Сценарій ми друкували в журналі і наші читачі його знають. Тепер хочемо познайомити читачів із самим фільмом та працю над ним.

По Довженковій смерті (1956 р.) за фільм узялася його дружина — артистка київської кінофабрики, Ю. Солнцева (псевдонім), яка вже багато років була фактичним помічником О. Довженка. Вона, наприклад, їздила з ним на Далекий Схід знімати "Аероград", вона кінчала й фільм "Щорс", бо в першому варіанті, який зробив О. Довженко, Щорс умирав на руках у командарма Дубового. Але саме тоді Сталінові заманулося Дубового розстріляти. Сталінове бажання, звичайно, увалили, а кінець фільму наказали переробити. Довженко категорично відмовився переробляти і переробляла фільм його дружина.

У московському журналі "Советский экран" (ч. 6, березень, 1958 р.) уміщено кілька кадрів з "Поєми про море" та інформативну статтю В. Витрищака. Витрищак пише:

"Поєма про море" — це великий і хвилюючий твір, задуманий величезним художником кіномистецтва Олександром Петровичем Довженком. Як сценарист і режисер він займає одне з перших місць у ряду кращих представників радянського і світового мистецтва. У таких сценаріях і створених за ними кінофільмах, як "Арсенал", "Торбинка диккур'єра", "Звенигора", "Земля", "Іван", "Аероград", "Щорс", "Мічурни" та інші, О. П. Довженко досягнув справжньої майстерності.

Його праці відзначаються своєрідним, властивим йому одному поетичним ароматом і глибиною художньо-філософського узагальнення. Герої Довженкових фільмів — звичайні люди, працівники землі, що пройшли великий, складний життєвий шлях, люди високої душевної якості, великого серця, невтомиї борці за людське щастя.

Високі ідеали довшенківських героїв особливо повно розкриваються в останній його роботі — у літературному сценарії "Поєма про море". Напрочуд тонко і органічно переплетені в цьому поетичному творі краса україн-

ських пейзажів з яскравими людськими характерами.

Творячи свій сценарій, О. П. Довженко тричі перетав Україну, зустрічався з багатьма людьми — колгоспниками, будівниками, інженерами. У нього накопичилось поверх п'ятнадцяти зошитів записів, багато зарисовок. Це багатющий матеріал, що розкриває духову велич радянської людини, її безнастанний потяг до кращого, щасливого життя.

...На тлі чудової природи в промінні багряного заходу пливе по Дніпру пароплав "Некрасов". Його численні пасажирі — це робітники, що їдуть на будівництво кахівських гідроспоруд.

"Некрасов" минає Канів, їде повз високу гору, на якій серед пишної зелені вирізьблюється пам'ятник Тарасові Шевченкові. Широко і роздольно летиться пісня:

„РЕБЕ ТА СТОГНЕ ДНІПР ШИРОКИЙ...“

Співають на пароплаві, але пісня далеко розноситься по широкому плесі Дніпра. Її підхвачують рибалки коло берегів і ті, що відпочивають на пляжі. І здається, що навіть птаці, заслухавшись, притишують свій лет.

Так починається цей поетичний фільм. У ньому розповідається, як українські колгоспники в ім'я кращого майбутнього залишають обжиті місця, де родились їх діди й прадіди, де родились вони самі та їх діти. На місці старого села виникає величезне Кахівське море з величюною греблею і потужною гідроелектростанцією. А на березі моря виростає нове, прекрасне село з широкими вулицями і гарними, просторими хатами. У процесі праці і самі люди перероджуються, стають ліпшими і кращими."

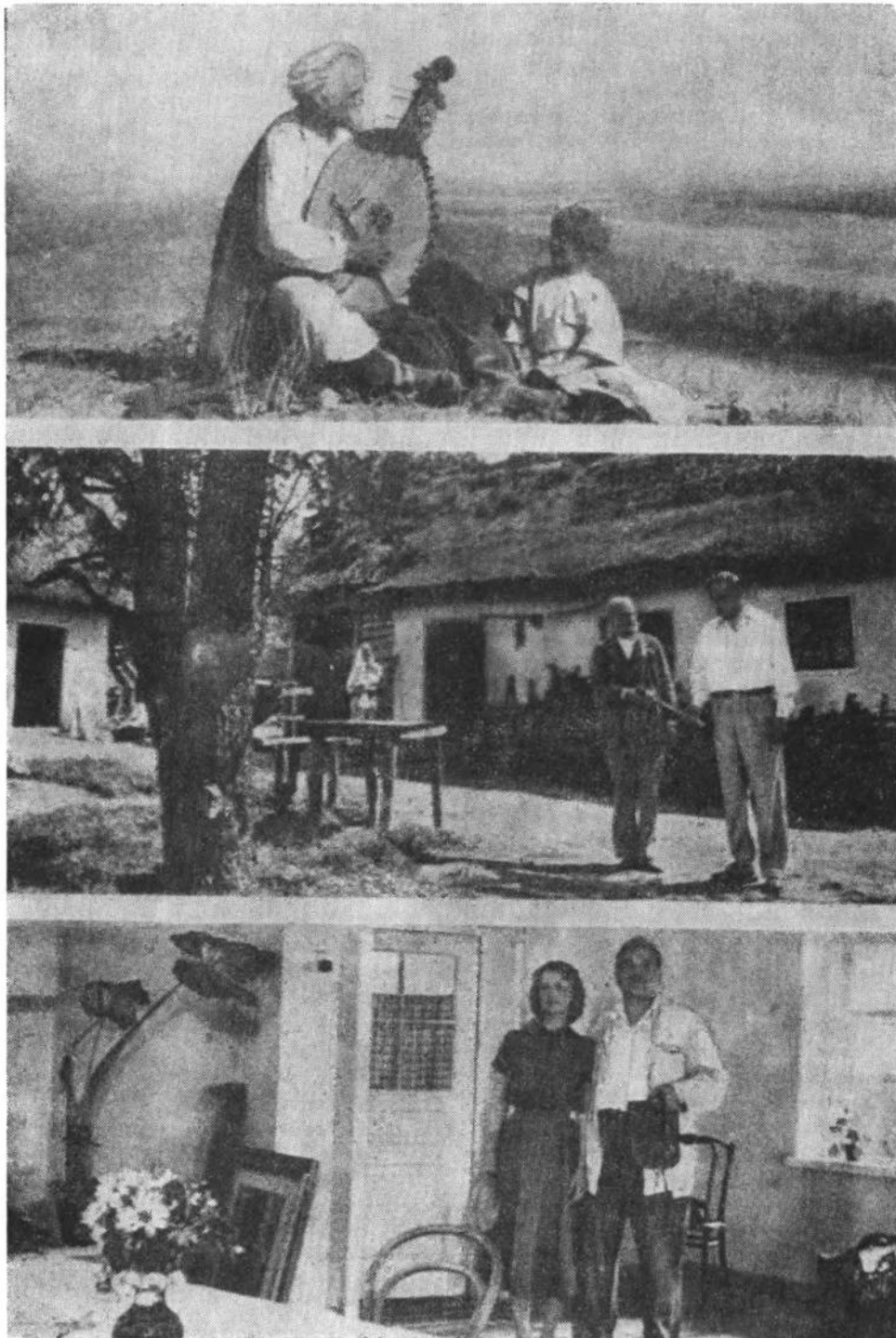
Так пише про Довженків фільм московський кіножурнал. Характерно, що з українців у цьому фільмі беруть участь лиш Ів. Козловський, який виконує роль кобзаря, і студентка Всесоюзного Інституту Кінематографії З. Кирієнко (відома вже з фільму "Тихий Дон"), яка виконує роль Катерини. Усі інші творці фільму "Поєма про море" — росіяни: режисер-поставник — Ю. Солнцева (дружина покійного Довженка), головний оператор — Є. Єфезаров, режисер — Л. Пчолкін, художники — А. Пластинкін та А. Борнсов, композитор — Г. Попов, звукооператор В. Лагутін. У головних ролях: М. Царьов — інженер Арнстахов, М. Романов — письменник, Б. Андрєєв — голова колгоспу Сава Зарудиний, Б. Ліванов — генерал Федорченко і т. д. Все це визначні митці, але наскільки вони зуміють (і головне, чи захочуть!) за наскрізь українським сценарієм О. Довженка зробити український фільм — сказати важко. Більше всього, що

Фільм буде "радянсько-космополітичний", у якому Україна буде лише тлом.

Як і всіх талановитих митців, Москва присвоює собі й Довженка. Він мусів довгий час жити і працювати (а роками й мовчати!) в Москві. Аж по останній війні О. Довженко повернувся в Україну. Користуючись з посталінської "відлиги", О. Довженко дуже голосно й виразно виявив свій український патріотизм. Крім праці в кіні, він раптом з'явився в українській літературі,

як дуже талановитий і цілком самобутній письменник. (Див. повість "Зачарована Десна", яка була друкована в "Н. Днях"). Можна було сподіватись, що українська культура збагатиться цілим рядом Довженкових творів з ділянки літератури й кіномистецтва. Та передчасна смерть ці сподіванки перервала.

По смерті О. Довженка підрадянська преса, а особливо російська, раптом зарахувала О. Довженка до "все-
(Закінчення на сторінці 29-ій)

На верху: Кобзар, ролю якого виконує артист І.С. Козловський. Посередині: Треба зрубати вікову грушу! — генерал Федорченко — артист Б. Ліванов(праворуч), його батько — артист Г. Ковров. Униз: У новій хаті. Голова колгоспу Зарудний — артист Б.Андрєєв, його дочка Катерина — артистка З. Кирієнко.

Лист Юрія Косача

Від редакції: Друкуємо нижче заяву Юрія Косача з приводу моєї статті "Невдала спроба дискредитувати еміграцію" ("Нові Дні", ч. 104). Дивно, що п. Косач захотів пізнати себе в тій статті, хоч я його імені не назвав ніде. Сам Юрій Косач пише в заяві, що він ніякого журналу ніколи не видавав, а тільки редагував газету "Обрії", яку видавав п. В. Возняк, що я також добре знаю.

Та все це маловажне. Вважаю за важливе підкреслити, що друкую заяву Ю. Косача не тому, що боюсь його погроз, а з таких причин:

1. Хочу бути вірним своїй редакторській zasadі — дати слово кожному, а тим більше тому, хто вважає себе покривдженим,

2. Відібрати в п. Косача можливість нарікати, що еміграція затикає йому рота й не дає змоги лаятись (як бачите, пане Косач, таку змогу Ви, бодай у "Нових Днях", маєте),

3. Показати іншим редакторам, зокрема редакції "Нового Шляху", що є на еміграції редактори, які не бояться видрукувати матеріал, у якому тих редакторів лають останніми словами. "Новий Шлях" колись ні мені, ні Б. Олександрову не дав змоги боронитись, хоч на нас були напали в "Новому Шляху" так, як тільки можуть нападати найзлюбніші люди.

Заява Ю. Косача друкується без найменших поправок (навіть мовних). Усі підкреслення авторів. Просимо шановних читачів вибачити, що друкуємо таку мовну і стилістичну сировину. **П. Волиняк**

ДО РЕДАКЦІЇ „НОВІ ДНІ” В ТОРОНТО, КАНАДА

В ч. 104 (вересень, 1958) вашого журналу, за підписом П. Волиняка, з'явилась стаття п. з. „Невдала спроба дискредитувати еміграцію”.

Зі змісту тієї статті виходить, що вона містить в собі наклеп на мою особу, дарма що в ній не названо мене по імені та прізвищу. Але згадки про журнали і газети, в яких я працював та й інші алюзії не залишають сумнівів, що автор статті — П. Волиняк мав на увазі, розправляючись із якимсь своїм міфічним ворогом, тільки мене — нижчепідписаного **Юрія Косача**.

На основі закону про знеславлення в пресі прошу про вміщення в вашому журналі заяви наступного змісту:

1. Насамперед протестую проти нечуваного ніде в світі методу нав'язування мені авторства і псевдонімів і жадаю вияснення, на якій підставі автор статті-наклепу приписує саме мені написання і вміщення в журналі „ЖОВТЕНЬ”, що виходить у Львові, статті „Лицарі зради і шахрайства”, за підписом Трохима Львівського?

Стверджую і подаю до загального відома, що, коли б я писав у періодиці Радянської України (що уважав би для себе приемним і почесним), то підписував би мої праці моїм повним ім'ям, якого не маю причини соромитися і яке на Україні достатньо відоме. Але досі я в пресі Радянської України не писав, то ж дискусія на цю тему безпредметна.

Що ж торкається змісту статті, вміщеної в „Жовтні”, ч. 7, за липень ц. р., з яким то змістом я ознайо-

мився, то, незалежно від того, хто є автором тієї статті, я зі згаданим змістом її цілковито погоджуюся, вважаю, що вона є правдива і з громадсько-національного боку корисна.

Вибажливе в тому суггеруванні П. Волиняком мені псевдонімів і авторств, не називаючи при тому мені по імені, є тільки те, що ця безприкладна своїм боягузством і громадською безвідповідальністю (не кажучи вже, звичайно, про елементарну етику) практика, не нова. Чимало людей, тягом літ, очевидячки з-під і з-за плота суггерують і „відкривають” псевдоніми, які належать, за їхнім поглядом нікому іншому тільки мені -- нижчепідписаному, а які може належать, в дійсності, цілком іншим, наскрізь реальним особам. При цьому єдиним аргументом буває тут те, що мене „пізнають по стилі”, при тому роблять це люди, головним чином — „редактори”, які не лише про стилі, але і про правильну українську мову не мають жодної уяви. Якщо автор наклепницької статті, П. Волиняк має в своїй розпорядженні інші методи викривання псевдонімів, крім „стилістичної експертизи” писань нижчепідписаного (признаюсь, я був мило здивований, що такі фахівці — студії мого стилю — на еміграції не лиш існують, але і просперують!), то просимо їх виявити.

2. Розгортаючи далі свою, позбавлену будьяких суспільницьких і етичних критеріїв, ганебну щодо свого вульгарного тону і змісту атаку, наклепник, якому я втім міг би дарувати його бездонно-безпорадну лють супроти мене (ця лють веде його навіть, до... проклинання мене і моїх нащадків в стилі базарних перекупок!), допускається більших і дрібніших брехонь та провокацій, які я не можу залишити без відповіді.

3) Полишаю проте без відповіді такі квіточки стилю П. Волиняка, які справді роблять велику честь еміграційній полемічній літературі, як, нпр. „примірки людської мізерії”, „рубікони людської нікчемності”, „оскотинена істота” і т. п. Не відповідаю на це наразі тільки тому, що не хочу себе принажувати до рівня осьтакої полеміки. Спростовую тільки насуттєвіше:

А) Неправдою є, що я за часів Пилсудського починав свої „рубікони нікчемності від львівських кавярень.” (Логічно виходило б, що всі західно-українські письменники, які відвідували львівські каварні мусіли такі „рубікони людської нікчемності” переходити?) Правдою є те, що, після закінчення львівської Академічної гімназії, я проживав на Волині і в Варшаві, а у Львові бував іноді, однак не для того, щоб відвідувати тамешні кав'ярні. Правда, відвідував я їх тоді, коли разом з моєю дружиною Тамарою, пошукуваний польською поліцією, жив у Львові нелегально і в кавярнях перецікував небезпеку або мав побачення з такими ж як і я, підпільними людьми. В 1930 році я був арештований польською поліцією і сидів в польській тюрмі в Варшаві та в Луцьку до 1933 р., після чого, використовуючи хвилиний побут на волі, виїжджував з Польщі і перебував закордоном (Чехословаччина, Франція, Німеччина) аж по цей день. Таким чином, бувати мені в львівських кав'ярнях часів Пилсудського не приходилося, хоч і дуже хотілося, бо їх атмосфера того часу була значно іншого кольору і запаху ніж та, що супроводить „полемічну літературу” редактора „Нових днів”.

Б) Неправдою є, що я під час війни працював в „Гебельсівському пропагандивному центрі Вінета”, бо я в ній ніколи не працював, що можуть potwierдити існуючі по цей день німецькі, як і українські та інші керівники і співробітники цієї установи.

В) Неправдою є, що я під час війни ходив та ще й фотографувався в „гітлерівському однострої” (саме в якому? Вермахту? СС-формації? Організації „Тодт”, НСДП, СА?), бо я, вже хочби тому тільки, що не німець, до „гітлерівських” організацій і формацій належати не міг. Взагалі ж у своїйому житті я не носив ніколи ніяких „одностроїв”, крім пластунського (як курінний отаман 1 полку ім. Петра Конашевича Сагайдачного і як отаман львівського пластового коша), бо, взятий до польської армії (кавалерія), мав як студент т. зв. відрочення, а потім був арештований та й емігрував. За німецьких часів я носив тільки одну уніформу, а саме уніформу в'язня німецького концентраційного табору в Плашові, за ч. 18505 (т. зв. пасяк).

Г) Неправдою є, що я, як суггерує наклепник, був у якихнебудь зв'язках з якоюнебудь поліцією. Мушу признатись, що я з юних літ до сьогодні не терплю, не люблю і зазнаю неприємного почуття, коли будь де побачу людей близьких до поліційного звання. Ті поліції, з якими я з юних літ і потім мав до діла, а саме польська, німецька і українська (Станіслав 1943 р.) полишили в мені тільки ресентимент, бо ці поліції мене або затримували, або арештували або кували і провадили в кайданах або допитували мене або погрожували биттям і катуванням і то в найбрутальніший спосіб, як політично підозрілу людину. Не маю зате ресентименту, а навпаки — навіть симпатію до поліції французької та американської, бо французька поліція за час могого кількालітнього побуту в Парижі нічим мені ніколи не докучала, а американська поліція, яка інтервенювала раз у Нью Йорку, коли я за зневаги, подібного типу, що в „Нових днях”, зареагував рукочинном супроти одного титулованого „добродія”, віднеслася до мене з цілковитою симпатією і признанням. Бо, назагал, американська поліція, а гадаю також і канадійська, переважно цікавиться кримінальними злочинцями, а не людьми, як я, що ними з задавленою європейської звички так цікавиться автор наклепницької статті, ба, навіть колекціонує мої фотографії, дійсні і сфінговані! Вже хочби з того одного приводу я не міг би бути поліційним агентом, бо мусів би колекціонувати ось такі фотографії, до того з мармизпик, які, наприклад у випадку автора наклепницької статті, сповняють мене захопленням їхнім воістину страшенно інтелігентним виглядом. А скільки ж таких пик, поряд із приємними, треба колекціонувати, наклеювати і підклеювати, ідентифікувати осьякому бідному поліційному агентові!

Д) Неправдою є, що я, як пише наклепник, займаюсь інформуванням когось про „невинних людей української еміграції”. Насамперед з тієї простої причини, що я нічим інформатором ніколи не був і не є (радше про мене існують грубі теми „інформацій” зладжених наполегливими і працюовитими авторами доносів, наклепів, пасквілів і т. п. літератури), а по друге, я від 1948 року, тобто біля коло 10 років не беру жодної активної участі в житті еміграції, не буваю ніколи на жадних її зборах, улаштуваннях тощо і навіть, крім кількох літературних

колег та давніших приятелів, політично неактивних, з українцями не підтримую ніяких товариських зв'язків. Таким чином я про українську еміграцію і емігрантів є або дуже імлісто поінформований або цілком непоінформований. Та й, признатися, життя цієї еміграції як в цілості так і вроздріб, мене не інтересує і, гадаю, не тільки я, але і багато інших людей, воіло б зуживати час в далеко корисніший для себе спосіб ніж „бабратися” в цій суцільній ніщоті і нудоті, до того з явними ознаками патології, чим є життя еміграції.

Е) Неправдою є, як суггерує наклепник, що співпраця моя в націоналістичних виданнях як „Час”, „Укр. Трибуна”, „Гомін України” визначувала і мої політично-громадські погляди. В цих органах працювали (в часі існування МУР-у) також такі особи як В. Петров, Ю. Шерех, І. Костецький, В. Державин, М. Орест і багато інших, а проте це не означало, що вони були всі „бандерівцями”. Редактором „Укр. Трибуни” був пок. проф. М. Глобенко, який не в'язував нікому будьяких політичних напрямних, а тим більше тим, що, як я, містили свої літературні праці, які могли б бути вміщені в кожному іншому українському виданні. Те саме відноситься до редакторів „Часу” М. Колянківського та Р. Ільницького, які, як висококультурні і інтелігентні люди, звичайно, ані в гадці не мали тримати письменників — своїх співробітників на якомусь політично-партійному посторонку. По друге, я, як принагідний співробітник, не відповідав за політичну лінію цих органів, тим більше, що коли в них почали містити статті, що атакували мене як не-націоналіста, я взагалі не вважав потрібним і можливим для себе там перебувати, дарма, що редакція „Укр. Трибуни” засудила призначену до друку і звернену проти мене більшу статтю („Тінь Ковпака над українською літературою”) з партійних кіл.

Шкода, що наклепник не пришиває мені ще „урдепівської” марки, тому, що я є і по цей день співробітником „Українських Вістей” Івана Багряного, а декілька років тому писав і в „Українському Прометейі”. Мабуть він добре знає, що як в випадку „Вістей” так і „Прометейя” я виразно зазначував кожного разу, що мої погляди політичні радикально різняться від поглядів обох редакцій. Але шляхетність і широкий кругозір Івана Багряного це не міра бідолашного сараки-наклепника.

З) Неправдою є, що я, з ласки чи внаслідок окремого підлабузництва, був співробітником „Нових днів”, а правдою є, що я, без особливих наполягань з могого боку (а швидше навпаки за посередництвом п. др. Н. Синявської), вмістив 2 новели в згаданому журналі та й то тому, що були вигляди на видання відбиткою моїх новел. Одначе, співпраця в цьому журналі, як примітивно редагованому, призначеному назагал тільки для самосатисфакції його видавця, заповнюваному здебільшого четверторядним матеріалом, мене цілковито не інтересувала. Ще менше інтересувала і інтересує мене особа редактора „Нових днів”, як людини дуже далекої від будьякого літературно-мистецького процесу, як особистості виїнятково сірої і сугубо-провінційної, то ж твердження про мою спеціальну увагу до нього, як суггерує наклепник, в сенсі якихсь суперлятивів по його адресі чи критики його продукції, неістотні. Якщо я, купуючи в ряди-годи в кни-

гарні „Нові дні”, що все ж є солов’єм на еміграційному безпаші, як на безриб’ї рак буває рибою, писав про них то лише як про курйозний феномен графоманської наполегливості та як про зразок прогресивного чав’ядіння еміграційної творчої і журнальної культури.

б) Неправдою є, що я в Нью Йорку видавав власний журнал, в якому „просвічував космополітизмом”. Газета „Обрії” була не моєю власністю, а видавця-мецената д-ра В. Возняка, я лише був в ній редактором. Жодним космополітизмом „Обрії” нікого не збиралися просвіщати”, але писали іноді про речі, про які редактор „Нових днів” має назагал дуже віддалене уявлення: про важливіші появи зах. європейської літератури, про Гемінгвея і Сантаяну, про Архипенку і т. п., маючи співробітниками таких письменників, яких либонь охоче друкували і „Нові дні”. Газета ж „Обрії” припинила своє життя не „скоропостижно”, як суггерує наклепник, але внаслідок політичних розходжень редакції і видавця, дарма що за короткий час свого існування мала достатнє число передплатників і найкращі оцінки людей, компетентних в мистецтві і літературі. Злорадності ж наклепника сприводу припинення „Обрїїв” цілковито співчуваємо: це не було в його лінії, як кажуть англійці.

г) Неправдиво інформує наклепник і про „Громадський Голос”, як газету „прокомуністичну”. Це є орган американських українців, здебільшого кол. членів галицької партії радикалів-соціалістів, під редакцією заслуженого діяча української імміграції в Америці, д-ра Володимира Левицького (брата письменника Софронїва-Левицького). Навіщо наподоблюватися до примітивів, пане наклепнику? Всеодно ваших заслуг в галузі „відьмовства” ніхто не оцінить, ні тут ні у вас, в Канаді.

к) Неправдою є, що я „кався” перед еміграцією за співпрацю з т. зв. федералістами, бо я ніколи перед ніким і в нічому ще не кався і кається не збираюсь, а правдою є, що я в порядку громадського справоздання, публікував в „Укр. Прометей” висвітлення в згаданій справі, без цілі будьякого виправдування чи каяття. Неправдою є також і те, що я пірвав з федералістами, коли „вони не дали грошей”, а правдою є те, що вони давали гроші і то потрібні, щоб я залишився. Але я розірвав з ними (вірніше допоміг до самоликвідації цієї акції), бо моя концепція федералізму, базована на суверенності народів, що федеруються, тобто концепція Драгоманова і Липського, не покривалася з великодержавницько-білогвардійською концепцією д-ра Ф. Богатирчука і інших федералістів та опікунів.

л) Неправдою є, м. ін. і те, що п. Йосип Гірняк не хотів ставити моїх (тобто „Трохима Львівського” — як суггерує наклепник) п’єс, а правдою є те, що п. Гірняк не лише ставив і грав в моїй п’єсі „Облога”, але і вважав її „прекрасною п’єсою золотого фонду українського репертуару”. Цю саму п’єсу як також „Змову Катіліни” згаданий п. Гірняк мав у своїйому плані і роботі постав і в США, однак „Змова Катіліни” була, за добровільною згодою і режисера і автора, знята з репетицій не задля її драматургічних недоліків, а задля моментів політичної драстичності і гостроти. Навіщо тоді суггерувати нісенітницю, не перевірювши наперед фактів?

м) Неправдою є, що я будькому, а зокрема

українській еміграції хочу вислугуватись, будького, а зокрема еміграцію „просити” і „самовивіщуватись”. Непотрібно теж наклепник уживає по відношенні до мене прикметників „найпередовіший” та „найталановитіший”, (хоч і в лапках), бо він знає дуже добре, що за такого я себе ніколи не вважав і не вважаю, а працюючи як усякий рядовий український письменник вже більше 25 років, маю ту єдину приємність, що я нікому ніколи не служив і служити не буду, крім української вітчизни і українського народу. Не лежить теж у моїй натурі будь кого про щось просити як і каються. Правдою є тільки те, що, з уваги на безпрецедентну кампанію цькування і шельмування, яка від довгих років ведеться на еміграції проти мене, тільки за те, що мої політично-громадські погляди не покриваються з більшістю панівних на еміграції, я звертався до найвищих громадських чинників еміграції з жаданням публічного громадського розгляду моєї справи, однак ці чинники, солідаризуючись з темними силами еміграційної реакції не задовольняли мойого природного домагання, бо очевидно боялися винести мою справу на форум мас, справу, в якій вони не були б переможцями. Але це нічого спільного не має ні з „каяттями” ні з будьякими „проханнями”.

з) Закінчуючи на цьому далеко ще неповний реєстр наклепів і провокаційної брехні, вміщеній в статті П. Волиняка, обмежившись виключно на тому, що спрямоване на ошельмування мене як українця, громадянина, письменника і людини, жадую від редакції „Нових днів” вміщення цієї заяви в найближчому числі журналу, на тому самому місці і тим самими черенками, що ними видруковано наклепницьку статтю.

В випадку відмови я буду домагатися сатисфакції за моральне і матеріальне пошкодження мене, вчинене мені автором наклепницької статті, в канадському суді.

Юрій Косач

Хочемо звернути увагу читачів на такі моменти в заяві Ю. Косача: 1. Співпрацю в підрадянській пресі сьогодні п. Косач вважав би для себе чимсь „присним” і почесним”; 2. Щодо самої статті в „Жовтні” то Ю. Косач заявляє, що „вона є правдива і з громадсько-національного боку корисна”.

Отже, видавати (хто б це не зробив!) через радянську пресу родини політичних емігрантів, та ще при цьому перекручувати прізвиська, щоб загрожувати й цілком стороннім людям, Ю. Косач вважає з „громадсько-національного боку корисним”...

Заявляти в радянському виданні (хто б це не зробив!), що Микола Лебідь і Т. Бульба-Боровець „годують сальце на власних віллах і фермах”, себто розводять свиней, і запевняли в „Нових Днях”, що це все правда, також гідне уваги. Можна не любити Миколу Лебедя й поборювати його, але подавати такі „правдиві інформації” про нього так ніяк не похвально.

У своїй заяві Ю. Косач запевняє, що Й. Гірняк не відмовився ставити „Змову Катіліни”, а сам Ю. Косач вирішив, що її виставляти не варто, і що він не має ніякої претензії до Й. Гірняка. Так пише Ю. Косач сьогодні в „Нових Днях”, намагаючись обдурити читача. Але у славетньому „Східняку” (додаток до „Нового Русского Слова”) у своїй статті „Звернення до крокодилів”

(такий само стиль і зміст, як і в цій заяві) Юрій Косач за власним підписом писав таке:

"Один ньюйоркський режисерик, з породи "теж-корн-феїв", що при кожній нагоді покликається на свою співпрацю з Л. Курбасом (не вартуючи звичайно й п'яти обдарованого й високо культурного діяча нашого мистецтва та творця харківського "Березоля") поривався виставляти мою "Змову Катіліни", але... зі смертельного, заячого страху перед "громадською опінією", і т. д. відмовився її ставити". Тепер же Ю. Косач запевняє, що він сам дав згоду припинити працю над п'єсою... Коли ж він говорить правду: чи тепер у "Нових Днях", чи в 1952 році в "Новому Русському Слові"?.. Чи ні тепер, ні тоді?..

Не хочу друкувати листів Ю. Косача, щоб показати, що він писав про "Нові Дні" і про їх редактора колись, бо — хай вибачить п. Косач! — його лайка мені робить більше чести, ніж похвала.

Звертаємо також увагу, що в "Нових Днях" Ю. Косача ніколи не лайно, ані навіть не критиковано. Навіть навпаки: раз похвалено. Однак "гладкий і дресований крокодиль номер один" (стаття Ю. Косача в "Новому Русському Слові") був саме з "Нових Днів". А це тому, що в "Нових Днях" не друкувались його, Косачеві, твори, що його не визнаю за генія. Справді, Юрій Косач своїми вибриками в літературі і в житті колись був виробив на еміграції славу талановитого, дуже культурного і виятково розумного (ніхто нічого не зрозуміє в творі, то значить величезний розум у письменника!) письменника-мислителя.

Ми ж залишаємось при своїй думці. А саме:

1. Юрій Косач не вмів зіпнути грамотної фрази, то як може створити талановитий твір?

2. У своїй творчості Ю. Косач — винятковий національний безгрунтянин, а як соціальний тип — деклясований елемент. Такі типи ніколи ще мистецьких вартостей не створили і не створять,

3. Ідейна вартість творів Юрія Косача не тільки дорівнює нулю, а вона на нашу скромну думку просто шкідлива;

4. Творами Юрія Косача можуть цікавитись лиш декаденти і сноби. (Деяким читачам мусимо пояснити: "декадент" означає "зникаючий". Головнішими ознаками декадентства є: крайній індивідуалізм, антисупільність, гонитва за беззмістовною красою (не за красою, а за красивістю!), похмура містика і т. д. Англійське слово "сноб" означає людину, яка сама в мистецтві нічого не розуміє, але сліпо захоплюється всім модним, порабському схвалює все, що модне у т. званому "вищому світі");

5. Конфлікт Ю. Косача з українським громадянством на мою скромну думку спричинила не "змова вдованих крокодильців", "починаючи від Донцова, Державина, Шереха й на Гуменій та Гіріякові кінчаючи" (див. Юрій Косач, Звернення до крокодильців, "Нов. Рус. Слово", 26. 9. 1952 р.), а саме його національне безгрунтянство, деклясованість і снобістська алілуйщина, замість критики його творів. Саме еміграційні сноби довели до загибелі Ю. Косача. Він так узяв від похвал, що справді повірив, що він геній. На доказ пригадаємо, що в одній із своїх статей в "Українському Прометей" він запевняв читачів, що в нас ніколи не було літературного процесу, що в нас нема літератури, а є тільки окремі письменники, що наша література розвивалася випадковими стрибками, тому його, Косачеві, геніяльності тепер ніхто не може належно оцінити і тому він — найнещасніша істота в світі...

Таке твердження свідчить, що Ю. Косач не має елементарних знань з історії літератури й літературознавства взагалі, що йому треба починати навчання від самого початку, а тоді вже пробувати писати літературні твори. Разом з тим це свідчить, що тодішня редакція "Укр. Прометей" по-снобістському була захоплена Ю. Косачем і дозволила йому виписувати отакі нісенітничі на сторінках культурної газети.

6. Ю. Косач — ідеальний пропагатор провінційщини в нашій літературі. На жаль, він не розуміє, що провінційність — високорозвинене почуття меншевартості, ідейна і стилева залежність літературної провінції від літератури "метрополії", сліпе копіювання чужих зразків, позбавлення питомених національних рис. Тут не має значення, чи це відбувається з орієнтацією на північ (Москва) чи на захід (Європа й Америка.)

Ю. Косач не зрозумів суті гасла Хвильового "Геть від Москви!" — багато чого він не може зрозуміти, бо йому просто бракує знань. Хвильовий — націоналіст з дуже лівим ідеологією, Косач — денационалізований і деклясований суб'єкт без ніякої ідеології, який намагається нагнути нашу літературу на копіювання чужих зразків, обвинувачуючи її в провінційності. А ґрунтовне вивчення історії нашої літератури, а також і інших літератур (зокрема російської та польської) і порівняння літературного процесу та літературних фактів з чужими літературами привели б Ю. Косача до висновку, що наша література провінційною ніколи не була й не є.

Справді бо: якщо п. Косач чи його одиодумці, які тільки для того й живуть, щоб переконувати нас у "провінційності", вважать мене, на які "метрополітальні" зразки орієнтувалися і кого наслідували І. Котляревський, Г. Квітка, Т. Шевченко, Марко Вовчок, П. Мирний, М. Коцюбинський, Леся Українка, В. Винниченко, П. Тичина, М. Рильський, Г. Косишка, Т. Осмачка, М. Хвильовий, М. Куліш, Ю. Яновський, М. Бажан, О. Довженко, А. Малишко — то я визнаю свою поразку, вибачусь перед усіма переконувачами нас у тім, що українці "нижча провінційна раса" і разом з ними буду кричати: "Спасаймо націю! Наслідуймо європейську "Камбрум, голу литку", щоб не бути провінціалами!" Та поки мені п. Косач не вкаже у кого і що саме "позичили" чи в чому наслідували когось чужого (яку метрополію), бодай згадаєні вище письменники, себто не дасть доказів провінційності нашої літератури, — доти я вважатиму п. Косача людиною, яка сама не знає, що говорить, себто звичайним ультрамодерним базікалом.

Хай вибачить п. Косач, але я вважаю, що розвивати почуття меншевартості і збивати розвиток літератури на чужі зразки (байдуже — американські чи російські), — національне (і загально людське!) шкідництво. Література, як і кожне мистецтво, є мистецтвом, поки вона має національний ґрунт. Втрата цього ґрунту веде до виродження й занепаду.

Відсутність доброї об'єктивної критики на еміграції загрожувало сьогодні ще декому, а Косача це вже знищило. А шкода, бо Ю. Косач все таки людина здібна, і за нормальних умов міг би щось створити.

А чи Ю. Косач і Трохим Львівський — одна особа, чи ні, не має значення. Він запевняє, що ні, ну що ж — я Ю. Косачеві завжди вірив. І вірю... П. Волиняк

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПАНЕ РЕДАКТОРЕ!

Семе тепер минає 24 роки з дня розстрілу великого українського письменника, людини з великим серцем — Григорія Косинки. Хочу пригадати, як наш народ,

зокрема діти, учні радянських шкіл, ставились до наших письменників і як вони переживали їх смерть від руки російського окупанта.

Початок вересня 1934 р. Погідний осінній день. Ідемо до школи на другу зміну. Я мала лише одинадцять років, а вчилася в червертій класі початкової школи в Ромодані на Полтавщині. Ромодан — не просто містечко, а велика вузлова станція. Славилася тим, що майже всі подорожні, які кудись їхали, мали там пересядку й чекали чергового поїзда день, два, а то й три.

Прийшли до школи. Після дзвінка розходимося по класах. Та навчання не починається, як звичайно. Нас вистроюють парами і вводять на просторе шкільне подвір'я. І не лише нас, учнів четвертої класи, а всю другу зміну, понад чотириста осіб. Стаємо чотирикутником і чекаємо. Не пам'ятаю вже, хто з учителів відкрив цей мітінг. Знаю лише, як сказали, що перед нами виступить зараз письменник Григорій Косинка, який переїздом зупинився в нашому містечку і відвідав нашу школу. Пам'ятаю, яке сильне враження зробило на школярів магічне слово ПИСЬМЕННОК. Аджеж справжнього письменника ніхто ще з нас не бачив, а тому й чекали чогось надзвичайного. І ось він перед нами. Не можу сказати зараз з певністю, якого він був росту, мабуть середнього, але пам'ятаю, що мав темне волосся, зачісане вгору. Голос мав дзвінкий, чистий і присеминий. Я чула не лише кожне його слово, а й кожну інтонацію його голосу, хоч стояла не так і близько.

Розповів нам свою біографію, з якої я запам'ятала, що Косинка це його літературний псевдонім, а що справжнє його прізвище — Заєць. А потім читав якусь свою новелю. Не читав, а говорив з пам'яті. Я не знаю ні назви, ні змісту тієї новели, але враження від цього читання було надзвичайне. Ось він уже й скінчив, а ми стояли дивлячись на нього, і майже не дихали.

Потім ділвся з нами своїми творчими задумами, казав, що пише якусь нову новелю, прочитав її початок навіть, у якій був уставлений маленький віршик. З того віршика мені врізалося у пам'ять: "А гречечка, як овечечка..."

На цьому й закінчився виступ Косинки перед учнями нашої школи. Одне учениця із старшої класи підійшла до нього з букетом айстрів і гвоздиків і подякувала від нашої школи. Все це тривало, мабуть, з годину. Не хотілося вертатися до класи. Та й лекції того дня проходили якось мляво, ніби з обов'язку. Принишкли учні. На перервах не чути було того веселого гамору, що завжди. Та й учителі були якісь інакші. Якийсь дивний чар оповів усіх у школі.

Хтось там аж у Ленінграді убив Кірова. Хвиля арештів пройшла по цілій Україні. Не минула вона й Косинки. Хто цю вістку приніс нам до школи, не знаю. Але пройшла вона блискавично по всіх закутках школи. Говорили, що Косинку розстріляли, як ворога народу у зв'язку з убивством Кірова.

І знову стик гамір у школі. Було якось тихо і сумно. Аджеж ще так недавно ми його бачили й чули, захоплювалися ним... А тепер убитий, як ворог народу. Сумували не за Кіровим, як годилося учням радянської школи, а за Косинкою — українським письменником, "ворогом народу". Цього, правда, ніхто не висловлював голосно, але це кожному було ясно.

Н О В І Д Н І. ГРУДЕНЬ, 1958

Не знаю, як там обійшлося нашому директорові по партійній лінії, але в загальному, то ми мали щастя: з нашої школи ніхто не був заарештований за зустріч з Косинкою.

А ті очевидці, що бачили й чули Косинку разом зі мною, мабуть мають теплий спогад про нього на ціле життя.

Н. КУЗЬМЕНКО

ОСТАННІЙ ДОВЖЕНКІВ ФІЛЬМ

(Закінчення із сторінки 24-ої)

союзних", а не до українських патріотів. У всіх некрологах і статтях майже не згадується Довженкової національної приналежності: Довженко — великий радянський гуманіст, Довженко — великий радянський кіномистець, великий радянський письменник, він безмежно любив радянських людей і т. д. Поховали Довженка не в Україні, яку він справді безмежно любив, а в Москві на Новодівичому кладовищі, пам'ятника поставили не в Києві, а знову таки в Москві. Хоч в Україні й робиться цілий ряд заходів, щоб якось закріпити О. Довженка за Україною (видавання його творів, опублікування щоденника, надання його імені кївській кіностудії, меморіальні дошки тощо), але як видно із фільму "Поєма про море", навряд чи скоро й легко вдасться цілком відвоювати О. Довженка від росіян. Про це мусить дбати також і еміграція. Ми мусимо викривати злочинну російську імперську практику присвоєння наших людей. Ми мусимо повсякчасно викривати потворність і антинародність російської практики національного знеособлення визначних митців, наліплювання їм значка "радянський". Навіть по смерті Сталіна залишилась ця звичка московська тенденція перетворення всіх націй на "радянський народ", українських та інших поневоєних народів діячів на "радянських патріотів" і т. д. Справа не в ідеології людини, а в збереженні її національних рис і ознак. Цього ніколи не можна забувати на сучасному етапі нашої боротьби за визволення.

Олександр Довженко в національному балансі дуже важлива позиція. Знати його і належно оцінювати — перша фаза боротьби за його національну приналежність. Віддавати його росіянам не сміємо.

П. ВОЛИНЯК

ЙОСИП ГІРНЯК У ТОРОНТІ

На цей раз приїзд відомого актора мав відмінний характер від попередніх відвідин. У пляні вечора, що відбувся в неділю, 23 листопада, в приміщенні Українського Народного Дому була коротка інформація Й. Гірняка про працю Українського Театру в Америці протягом 10-ти років та демонстрація перших двох платівок УТА, записаних під керівництвом колишнього члена театр-студії Й. Гірняка — Володимира Змія. Платівки складалися з читання Гірняка ("Сини" В. Стефанника та "Чухраїнци" О. Вишні) та О. Добровольської ("Чарівна хустина" Н. Забіли та народні казки в обробці Ів. Неходи).

Центральним пунктом вечора були "Сини" В. Стефанника. Тут у гармонійному поєднанні злилися в єдине — концентруюча лаконічність Стефанникового стилю з силою акторської експресії. Тембр голосу Гірняка якийсь більше підходить до відтворення образу старого Максима, з української землі виростає велетень, рівноцінний Шек-

спірівським образам. Під оглядом ознайомлення глядача з творчістю О. Вишні, "Чужраїнци" — клясичний зразок національного жанру сатири. Сатирик і патріот тріумфують у "Чужраїнцях," а одночасно й стверджують надзвичайну актуальність О. Вишні на сьогодні. Щодо самої мистецької сторони "Чужраїнців", то тут властива акторові експресивність подачі тексту була зайвою. О. Вишня виграє, коли читається в натуральнішій подачі тексту.

З казок, виконаних О. Добровольською, головне місце посідає "Чарівна хустина" Н. Забіли. Простота епічної розповіді, яскраві голосові дані О. Добровольської відтворюють легко в уяві глядача ряд образів, дві цілковито різні характеристики старих баб, безсилість дерева, шляхетність Оксани. У "Лисачому хвості" образ лисниці доведено до максимального напруження, хоч сам вибір казок другої сторони платівки викликає сумнів щодо її цілковитого сприйняття молодим слухачем.

Ці дві платівки наочно доводять різnorodність у стилі сценічного слова майстрів Й. Гірянки й О. Добровольської.

В. Ревуцький у вступному слові підкреслив велике значення цієї праці наших майстрів... І вони виконують її з честю... Але чи не дає цей вечір "ляпаса" нашому громадянству, що так обмежило ще творчо активних О. Добровольську і Й. Гірянку?

СПОГАДИ ПРО ЛЕСЮ УКРАЇНКУ

У Києві гостює Нестор Григорович Гамбарашвілі — друг Лесі Українки. Зараз йому 86 років.

Наприкінці минулого сторіччя Нестор Гамбарашвілі вчився в Московському університеті. За участь у революційних студентських гуртках він був ув'язнений у Бутирській тюрмі, а потім його відправили в Грузію під таємний поліцейський нагляд.

Після довгих клопотань Міністерство народної освіти дозволило Гамбарашвілі продовжити навчання в одному з університетів. Нестор Гамбарашвілі обрав Київ. У незнайомому місті, та ще під наглядом поліції, юнакові було важко знайти для себе квартиру. Про його долю дізналася Ольга Петрівна Косач (українська письменниця Олена Пчілка), мати Лариси Косач — пізніше великої української поетеси Лесі Українки. Родина Косачів охоче взяла до себе "небезпечного" юнака.

Так почалася дружба Лесі Українки і Нестора Гамбарашвілі.

— Косачі, — згадує Нестор Григорович, — відзначали високою культурністю, демократичністю, були дуже сердечні. Я почував себе, як у рідній сім'ї. Особливо дружні стосунки склалися в нас з Лесею. Ми часто розмовляли на громадсько-політичні теми. Побачивши в мене книгу Шота Руставелі "Витязь у тигровій шкурі", Леся виявила великий інтерес до Грузії — її культури, літератури, мистецтва. "Слізьки мужності і відваги треба мати, — говорила вона, — щоб зберегти себе від ворогів". Захопившись історією Грузії, Леся Українка почала за допомогою Нестора Григоровича вивчати грузинську мову. На той час вона вже знала кілька найпоширеніших європейських мов.

— Так, одного разу, — згадує далі Нестор Григорович, — у нас під вікнами співали два італійських хлопчики. Леся запросила їх у кімнату і почала розмовляти з ними італійською мовою.

На ознаку наших добрих відносин Леся Українка подарувала мені книгу віршів Альфреда Мюссе з на-

писом французькою мовою "Вчителю, учневі і товаришу на згадку нашого товариства взаємодопомоги від Лариси Косач. 1896 р., 29, IV."

Леся Українка дуже любила музику. З великим почуттям вона виконувала твори Бетховена, Ліста, Шопена, Моцарта, Шумана, Чайковського, Рубінштейна. В той час її особливо улюбленим твором була сюїта Гріга "Пер Гюнт". Їй подобалися і грузинські пісні, які виконували мої друзі студенти-грузини.

У Косачів збирався цвіт української інтелігенції — бував видатний український композитор М. В. Лисенко, відомий драматург М. Старницький та інші.

Восени 1896 року, повернувшись після літніх канікул до Києва, я за бажанням Лесі Українки подарував їй книжку з такими словами: "Лесею! Будьте міцні у Вашій благородній роботі, як сталь цього книжалу, і гострі в словах — як його жало".

Того ж року я одержав від свого друга фотокартку з таким автографом: "Бажаю Вам, пане Несторе, послужити щиро, бездоганно Вашій прекрасній країні. Коли Вам треба буде товариської помочі і поради, то згадайте, що є на світі Лариса Косач. Київ, 1896 р. 6, У."

Вже в Грузії я одержав від Лесі Українки її книгу з написом. Це було в 1900 році.

Єсі реліквії, пов'язані з пам'яттю дорогого друга, Нестор Григорович зберігав протягом десятиріч. В 1951 році він передав їх через письменника Дмитра Косарика Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР.

Минуло понад 60 років після того, як Н. Г. Гамбарашвілі залишив Київ... Приїхавши зараз до столиці України, Нестор Григорович не впізнав міста — таким воно стало чудесним. Особливо йому сподобався Хрещатик з його новими білокамінними спорудами. Звичайно, Нестор Григорович віддав шану місцям, пов'язаним зі спогадами про його дружбу з Лесею Українкою. Побував він і на могилі поетеси на Байковому кладовищі, був на відкритті театрального сезону в театрі, який носить її ім'я.

Нестор Григорович зустрівся з педагогами та учнями київської середньої школи № 13 імені Лесі Українки. Схвилювано розповів він про братню дружбу українського і грузинського народів, для якої так багато зробила велика дочка українського народу Леся Українка.

Д. ІВАНЕНКО.

("Літ. Газета", 23, 9, 1958, Київ.)

ЛІТЕРАТУРНА НОВИНКА

Вийшла з друку й поступила в продаж книга частина перша "Марусі Богуславки"

І. Багряного
БУЙНИЙ ВІТЕР

роман

423 сторінки більшого формату.

Замовляти й набувати книгу можна

в усіх представництвах та кольпортерів
"Українських Вістей"

Ціна одного примірника: в США й Канаді — 3,5 дол., в Англії — 23 ш., в Австралії — 23 ш., в Аргентині — 55 пезів, у Франції — 1.100 фр. фр., у Бельгії — 120 б. фр., у Бразилії — 200 круз.

Усі, хто вніс попередню передплату, одержать книгу за ту ціну, яку вони внесли.

ІВАН БАГРЯНИЙ У США

Один з найвизначніших наших письменників і один з найвизначніших політичних діячів української еміграції, голова Української Національної Ради і лідер Української Революційно-Демократичної Партії — Іван Павлович Багрянний 2 грудня ц. р. прибув на відвідини до США. І. П. Багрянний буде на нашому континенті довгий час, щоб мати змогу зустрітись із своїми численними читачами та з усім українським громадянством. Наш шановний гість візьме особисту участь у з'їзді українських письменників, що відбудеться у Нью-Йорку 6 — 7 грудня ц. р.

І. Багрянний народився 1907 р., освіту здобув у Києві (Художній інститут), літературну діяльність

розпочав у першій половині 30-их років. Творчість І. Б-го характеризується найширшим діапазоном — від елегійної лірики через філософські поезії аж до гострої політичної сатири. Іван Багрянний — поет, драматург, романіст і публіцист. Сьогодні ще важко сказати в якій ділянці він має більші можливості, хоч останніми роками він найбільше працює в ділянці великого роману.

З головніших творів Ів. Багряного згадаємо поеми „Монголія” (1927), „Аве Марія” (1929), збірку поезій „До меж заказаних” (1927), віршований історичний роман „Скелька” (1930), збірка поезій „Золотий бумеранг” — (1946), оповідання „Кровки над табором” (1931), роман „Звіролови” (1944), кількаразово пере-

виданий пізніш під назвою „Тигролови”. Цей роман тричі видано англійською мовою і він викликав справжнє захоплення американської критики.

На особливу увагу заслуговує його великий роман „Сад гетсиманський”, (про часи сталінської „ежовщини” в Україні), виданий 1950 року. Цей твір сміливо можна назвати найкращим твором на тему більшовицької російської окупації України. З останніх творів Багряного треба згадати романи „Огнене коло” (1953), та „Маруся Богуславка” (1958).

З драматичних творів Ів. Багрянний написав: „Морітурі”, „Генерал” та „Розгром”.

Деякі його політичні памфлети перевидані багато разів різними мовами. Наприклад, „Чому я не хочу повертатись до СССР?” видано крім української англійською, еспанською та італійською мовами.

Ів. Багрянний успішно працює також і в ділянці дитячої літератури та в ділянці масової пісні для молоді, а також як маляр.

Івана Багряного можна назвати найщасливішим письменником на еміграції — його твори ніколи не залежуються на полицях книгарень: які б наклади вони не мали — всі випродуються в найкоротший час, не зважаючи на гостру брудну кампанію, яку ведуть проти нього реакційні політичні середовища. Можливо, що цьому сприяє його непримиренність до окупанта, любов до української людини і до людини взагалі і сучасність його творів — він органічно зливається з своїми сучасниками.

Тепер Іван Багрянний очолює Українську Національну Раду — коаліційний український еміграційний передпарламент, а також є одним із творців УРДП і її незмінним лідером.

Івана Павловича Багряного, як одного із визначніших співробітників наших журналів, вітаємо від імені всіх наших співробітників і читачів з приїздом до Америки і бажаємо йому дальших творчих успіхів у ділянці літератури і на політичній ниві!

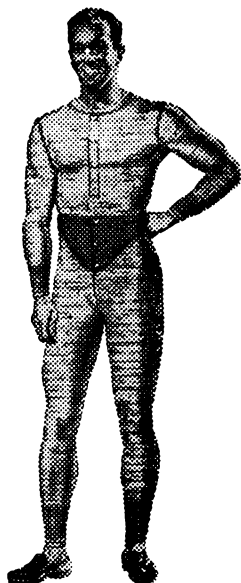
Редакція

Приїзд Ів. Багряного відкладався кілька разів і стався саме тоді, як це число нашого журналу вже було зламано, тому ми на цей раз обмежуємося лиш цією короткою згадкою про нашого гостя.

Penman's

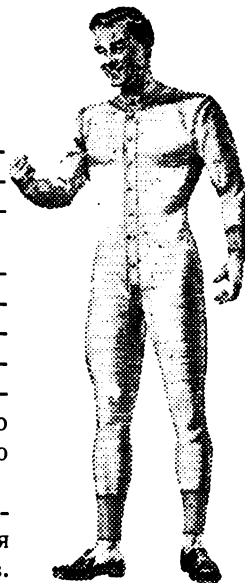

БІЛИЗНА "27" ПЕРЕТКАНА ВОВНОЮ фірми Пенманс

Зимова білизна, безконкурентної теплоти, витривалості, а разом і якості.

Виготовлена із спеціального матеріалу, перетканого вовною, що гарантує максимум тепла і виконана так, що забезпечує повну волю рухів, що є основною властивістю виробів фірми Пенманс. У продажу: сорочки, підштанники та їх комбінація для чоловіків та хлопців.

СЛАВНІ ВІД 1868 р.

27-FO-6

Кілька читачів написали мені листи, у яких по-різному розцінюють мою "мовну лекцію" редакції "Нового Шляху" (як відміняється іменник "свиня", "Нові Дні" за жовтеня ц. р.), хоч усі сквалюють одвертість і точність вислову.

Дехто з них більше вдоволений, дехто менше, але всі вони вирішили, що то я мав злобу на "Н. Шлях" за їх попереднє "націоналістично-братолюбне" писання на мене.

Ні, я ніколи за те не гніваюся і ніколи не мшусь. Як я бачу сумнівну людину, то низько кланяюся і переходжу собі на другий бік вулиці: мовляв, сонця багато — вистачить усім... Але я вже колись сказав: наклепу і злоби на наших людей я жодному "націоналістові" не подарую.

А справа була така:

Коли голова Вик. Органу УНРади, М. Лівницький, мав приїхати в Монреаль, то наші люди вирішили зробити йому подарунок — закласти т-во сприяння УНРаді. Вирішили і зробили. Це викликало смертельний страх у деяких "націоналістів" — це на їх думку дорівнювало "національній зраді". От і почалась кампанія: на сторінках "Н. Шляху" кілька місяців виявляли "братню націоналістичну любов" на ініціаторів цього т-ва: А. Білоцерківського, К. Роговського і проф. А. Степового. Господи, чого там на них не понаписували! І руйніки, і порушники громадського правопорядку, і некультурні, і..., і..., і... Ви ж знаєте, як висловлюються "націоналісти"! Читав я те, читав, думав, думав і вирішив, що при нагоді мушу навчити своїх колег з "Нового Шляху", що так робити не можна, бо це таки редакційно-політичний скандал. Справді: ті троє осіб дуже порядні люди — раз. Товариство сприяння УНРаді — найневинніша в світі організація (майже добродійна) — два.

Оце й була "кара" моїм колегам. Повторюю ще раз: ніякої ненависти до наших чесних і порядних людей не подарую. Нікому й ніколи. Бо вважаю це політичною аморальністю.

Вибачте, що не друкую листів, заяв і статей з цього (і з подібних) приводу. Ні, нам то не личить — будьмо розумішними й поряднішими. А УНРада і т-ва сприяння їй і так існуюватимуть, поки ми там є.

П. ВОЛИНЯК

КОРЕКТОРСЬКІ НЕДОГЛЯДИ

У статті М. Химича "Донбас в "Енциклопедії Українознавства" ("Нові Дні" ч. 106).

Ст. 19, шпальта 2, рядок 12, згори: написано: дивон, треба — девон.

Ст. 21, шпальта 11, рядок 33, згорн: написано: "Воспоминания металирга", треба — "Воспоминания металлурга".

Ст. 21, шпальта 2, рядок 26 знизу: написано: Шузардин, треба — Шухардин.

Ст. 22, шпальта 1, рядок 2 згори: написано: (і ще метал. заводн), треба — (і ще 2 метал. заводи).

Ст. 22, шпальта 2, рядок 16 згорн: написано: Енанієво треба — Снакієво.

І прсив же в попередньому числі:

**ПРИЄДНАЙТЕ ОДНОГО ЗАВАЛЯЩОГО
ПЕРЕДПЛАТНИКА!**

І тільки п'ять осіб почули моє прохання... Але Вас між тими п'ятьма таки нема!..

РОМАН Н. РИБАКА У ФРАНЦУЗЬКОМУ ЖУРНАЛІ

Паризький журнал "Леттр франсез" почав друкувати роман Натана Рибакка „Помилка Оноре Бальзака" у французькому перекладі. Повідомляючи про це, журнал пише: "Помилка Оноре Бальзака" — історичний роман українського письменника Натана Рибакка... Роман введе нас у найменш відому сторону життя Бальзака і у світ, якого ми не знаємо, але який знав Бальзак".

(“Літ. Газета”, Київ.)

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Дєполович

БУКВАР

Четверте поправлене видання
Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи
Трєте поправлене й поширене видання
Ціна: у Канаді і США — 1.10 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи
Друге збільшене видання (більший формат
і виразніший та більший шрифт)
Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

4. Петро Волиняк

ЛАНИ

Читанка для четвертої класи
Друге поширене й поправлене видання
(збільшено кількість сторінок, збільшено шрифт
і формат сторінки).

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія.
Єдиний на еміграції підручник такого типу.
Книжка ілюстрована.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (Фонетика й морфологія).

Підручник пристосований до українських еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії й Австралії — 10 шілінгів

Замовляти в "Нових Днях". Школам і книгарням та церковним громадам — відповідна знижка.

О П О В І С Т К А

до не-емігрантів, що бажають залишитись у Канаді

МІНІСТЕРСТВО ГРОМАДЯНСТВА ТА ІМІГРАЦІЇ ПРИЙМАТИМЕ ЗАЯВИ
НА ПОСТІЙНЕ ПРОЖИВАННЯ ВІД НЕ-ІМІГРАНТІВ, ЯКІ ПРИБУЛИ
В КАНАДУ ПЕРЕД 23 СЕРПНЯ 1958 Р.

ТІ, ЩО ПРИБУЛИ В НАШУ КРАЇНУ ЯК НЕ-ІМІГРАНТИ ПЕРЕД ВИЩЕ
ЗГАДАНОЮ ДАТОЮ, І БАЖАЮТЬ ПОСЕЛИТИСЬ У КАНАДІ, ПОВИННІ
ПОДАТИ ЗАЯВУ НА ПОСТІЙНЕ ПЕРЕБУВАННЯ („ЛЕНДІНГ“) У
НАЙБЛИЖЧЕ ІМІГРАЦІЙНЕ БЮРО. ЦЕ ТРЕБА ЗРОБИТИ ЯКНАЙСКОРШЕ,
У КОЖНОМУ РАЗІ ПЕРЕД 1. БЕРЕЗНЯ 1959 Р.

КОЖНА ЗАЯВА РОЗГЛЯДАТИМЕТЬСЯ ДЛЯ СХВАЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО
ПРИ ЧОМУ ВІЗЬМЕТЬСЯ ДО УВАГИ ІМІГРАЦІЙНІ ВИМОГИ.

ПІСЛЯ 1. БЕРЕЗНЯ 1959 Р. ЗАЯВИ ВІД НЕ-ІМІГРАНТІВ НА
ПОСТІЙНЕ ПРОЖИВАННЯ В КАНАДІ ПОЛАГОДЖУВАТИМЕТЬСЯ
СТИСЛО ЗА ІМІГРАЦІЙНИМ ЗАКОНОМ ТА ПРИПИСАМИ.

Ellen Fairclough,
Minister of Citizenship and Immigration

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Помпи
Оіл Борнери та наприви.

J. KIRICHENKO
134 DOVERCOURT RD.
TORONTO, ONT.

PHONE: LE. 2-8829

У СПРАВІ КУПІВЛІ Й ПРОДАЖУ РЕАЛЬНОСТЕЙ

звертайтесь

до

найбільшого українського бюро продажу
реальностей

R. CHOLKAN

Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W.

Toronto, Canada

LE2-4404

ГОТЕЛІ — КАМ'ЯНИЦІ — ДОМИ
— ПІДПРИЄМСТВА

УВАГА!

РІДКІСНІ КНИЖКИ

1. М. Ю. Шаповал — СХЕМА ЖИТТЄПИСУ.
Автобіографія і спогади.
 2. М. Ю. Шаповал — ЩОДЕННИК.
Від 22. II. 1919 до 22. II. 1932 р. Ціна 1.00 дол.
 3. М. Ю. Шаповал — Гетьманщина і Директорія.
Спогади про організацію повстання
проти Скоропадського. Ціна 2.00 дол.
 4. П. Богачкий, М. Шаповал і А. Животко —
УКРАЇНСЬКА ХАТА. Спогади про роки 1909-1914
Ціна 1.00 дол.
 5. С. Зеркаль — НАЦІОНАЛЬНІ І РЕЛІГІЙНІ ВІДНОСИНИ
НА ЗАКАРПАТТІ. Опис історичних границь, коло-
нізації, денационалізації і асиміляції Закарпаття.
Таблиці, графікони, мапи. Ціна 1.00 дол.
- Книжки висилаються за плату вперед. Книгарням
і кольпольтерам відповідна знижка.
Замовлення адресувати:

Ukrainian Community Word
Post Office Box 103
BROOKLYN 25, N. Y., U. S. A.

4 — 4

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат:
10 x 7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи
Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольо-
рова, гарний папір. Ціна — \$0.90.

РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку,
стор. 16, формат 10 x 7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний
папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольо-
рах. Ціна — \$0.35.

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ
І СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10 x 7 ца-
лів. великі на всю сторінку ілюстрації, обкладин-
ка в 2-ох кольорах. Ціна — \$0.40.

“СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА” — збірка для дітей
молодшого віку, стор. 16, формат — 10 x 7 цалів,
33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, об-
кладинка в двох кольорах. Ціна — \$0.35.

“РУКАВИЧКА”, стор. 16, формат 10 x 7 цалів,
великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк.

Ціна — \$0.40.

Замовляти в “Нових Днях”.

Приймається передплата на дитячий місячний
журнал

СОНЯШНИК

Журнал має 20 сторінок друку, багато ілюс-
трацій, друкується на гарному папері, кольо-
ровий друк.

Передплата на рік:

Канада — 3.00 дол., США — 3.50 дол.

Австралія й Англія — 20 шіл.

Ціна окремого числа — 30 центів, в Англії й Ав-
стралії — 2 шіл.

Замовлення і все листування слати на адре-
су “Нових Днів”.

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ.

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: RO. 9-7193